

МАЛА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

*українського
народознавства*

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE
THE ETHNOLOGY INSTITUTE

THE CONCISE ENCYCLOPEDIA OF UKRAINIAN ETHNOLOGY

Edited by
STEPAN PAVLUK, H.D., Prof.,
Corresponding Member
of NAS of Ukraine

Lviv — 2007

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

МАЛА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДОЗНАВСТВА

*За редакцією
члена-кореспондента НАН України,
доктора історичних наук,
професора СТЕПАНА ПАВЛЮКА*

Львів — 2007

Мала енциклопедія українського народознавства / За редакцією чл.-кор. НАН України, д-ра іст. наук, проф. С. Павлюка.— Л.: Ін-т народознавства НАНУ, 2007.— 832 с.

Мала енциклопедія українського народознавства – перше такого роду видання в українській етнологічній науці, у якому подається визначення і зміст основних етнологічних понять і термінів. Із врахуванням сучасного досягнення етнології уніфікується теоретичний понятійний апарат, зокрема таких як “нація”, “субетнос”, “етнонаціональний”, “етнічна культура”, “шовінізм”, “етноцид”, “етнографічне районування”, тощо. Ознайомившись із енциклопедією, читач не допускати помилки на зразок “багатонаціональна Україна”, а лише “мононаціональна Україна з багатьма національними меншинами” та ін.

Для учнів старших класів, студентів, викладачів, вчених, для всіх, кого цікавить етнічна історія та культура українців.

The Concise Encyclopedia of Ukrainian Ethnology is first edition of such kind in Ukrainian folk studies; it brings definitions and contents of fundamental ethnological concepts and terms. With account on contemporary achievements of ethnology it unifies current theoretical apparatus of notions, particularly of such ones as “nation”, “subethnos”, “ethnonational”, “ethnic culture”, “chauvinism”, “ethnocide”, “ethnographical regionalization”. Readers acquainted with this Encyclopedia will admit of no mistakes as new-modeled nominations like “multinational Ukraine”, but rather use “mononational Ukraine with numerous national minorities” etc.

This book is compiled with view to be of use for pupils of secondary schools, students, teachers, scientists, for everyone interested in Ukrainians’ ethnical history and culture.

Рекомендовано до друку
вченою радою Інституту народознавства НАН України

Рецензенти: Степан МАКАРЧУК, д. і. н.;
Анатолій КАРАСЬ, д. ф. н.; Микола КУГУТЯК, д. і. н.

Редколегія: Степан ПАВЛЮК, д. і. н., член-кореспондент
НАН України (голова); Роман КИРЧІВ, д. ф. н.; Михайло СТАНКЕВИЧ,
д. мист., член-кореспондент АМ; Василь СОКІЛ, д. ф. н.; Ярослав ТАРАС,
к. арх.; Ганна ГОРИНЬ, к. і. н.; Ганна ВРОЧИНСЬКА, к. мист.;
Оксана САПЕЛЯК, к. і. н. (відп. секретар); Роман ЧМЕЛИК, к. і. н.

Редактор: Ольга КОЗАКЕВИЧ

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	20	АРЕАЛ ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ С. Павлюк.....	44
ПЕРЕДМОВА С. Павлюк	21	АРХЕТИП НАЦІОНАЛЬНИЙ С. Павлюк.....	44
АБЕРАЦІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк.....	25	АРХІТЕКТУРА НАРОДНА Я. Тарас	45
АБЕЛЯЦІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк	25	АСИМІЛЯЦІЯ С. Павлюк	46
АВТОХТОН С. Павлюк.....	25	АТЕЇЗМ О. Сапеляк	46
АДАПТАЦІЯ СОЦІОКУЛЬТУРНА Р. Кісь.....	25	АТРИБУТ ЕТНІЧНИЙ С. Павлюк	46
АКУЛЬТУРАЦІЯ Р. Кісь	27	БАБА-ПОВИТУХА С. Гвоздевич.....	47
АКУЛЬТУРАЦІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк.....	28	“БАБИНА КАША” С. Гвоздевич.....	48
АМВОН О. Болюк.....	28	БАКЛАГА Р. Мотиль.....	48
АНАЛІЗ КОМПОНЕНТНИЙ С. Павлюк.....	30	БАЛАДА В. Козловський.....	48
АНАЛІЗ КРОС-КУЛЬТУРНИЙ С. Павлюк.....	30	БАМБЕТЕЛЬ В. Сивак	50
АНАЛОГІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк.....	31	БАНДУРА І. Чупашико	50
АНАЛОЙ О. Болюк.....	31	БАНУШ Т. Гонтар	51
АНГОВ Р. Мотиль	32	БАНЬКА Р. Мотиль	51
АНЕКДОТ Р. Кирчів.....	33	БАРАБАН І. Чупашико	51
АНЕМОХОРІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк.....	33	БАРВІНОК В ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	51
АНТРОПОГЕНЕЗ С. Павлюк.....	34	БАРОКО КОЗАЦЬКЕ Я. Тарас	53
АНТРОПОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНЦІВ О. Мазур.....	34	БДЖІЛЬНИЦТВО У. Мовна	53
АНТРОПОЛОГІЧНІ МЕТОДИ О. Мазур.....	36	БДЖОЛА У. Мовна.....	54
АНТРОПОЛОГІЧНІ ТИПИ УКРАЇНЦІВ О. Мазур	37	БЕЛАДОННА У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	55
АНТРОПОЛОГІЯ О. Мазур.....	41	БЕРБЕНИЦЯ І. Чупашико.....	55
АНТРОПОЛОГІЯ КОГНІТИВНА С. Павлюк.....	41	БЕРДО О. Никорак	55
АНТРОПОЛОГІЯ КУЛЬТУРНА Р. Кісь.....	42	БЕРЕЗА У ВІРУВАННЯХ ТА ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	56
		БЕСАГИ О. Никорак.....	56
		БЕХ У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук	57
		БІЙКОЗА І. Чупашико	57
		БИЛИНИ О. Харчишин.....	57

БИЛО Я. Тарас	58	ВЕРТЕП О. Голубець, Л. Герус.....	81
БІЛОРУСИ В УКРАЇНІ С. Павлюк	58	ВЕСНЯНКА О. Голубець	83
БІСЕР О. Федорчук	59	ВЕЧОРНИЦІ В. Борисенко.....	84
БЛАГОВІЩЕННЯ К. Кутельмах.....	59	ВЗАЄМИНИ У СІМ'Ї Р. Чмелик.....	84
БЛИЗНЮКИ Р. Мотиль.....	60	ВИБІЙКА Р. Дутка	85
БОЙКИ Р. Кирчів.....	61	ВИВІД С. Гвоздевич.....	87
БОЙКІВЩИНА Р. Кирчів.....	61	ВИГІН Т. Файник	88
БОНДАРСТВО С. Гвоздевич	62	ВИРОБИ БОНДАРНІ С. Гвоздевич.....	88
БОНДАРСТВО ХУДОЖНЕ		ВИРОБИ ВИБІЙЧАНІ Р. Дутка	92
М. Станкевич	63	ВИТИНАНКА М. Станкевич	95
БОРТНИЦТВО У. Мовна	63	ВИХОВА́ННЯ Є. Сявако.....	95
БОРІЩ Т. Гонтар.....	65	ВИШИВКА Р. Захарчук-Чугай.....	96
БРАННЯ О. Козакевич	65	ВИШНЯ В ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	98
БРЯЗКАЛЬЦЯ І. Чупашко	66	ВІВЧАРСТВО М. Тиводар	98
БУБОН І. Чупашко.....	66	“ВІДДАВАТИ ПИРОГИ” С. Гвоздевич.....	99
“БУГАЙ” І. Чупашко.....	66	ВІДКАСНИК У ВІРУВАННЯХ	
БУДІВЛІ ДВОРУ ГОСПОДАРСЬКІ		В. Галайчук.....	99
Т. Файник	66	ВІДУМЕРЩИНА С. Макаруч.....	99
БУДІВЛІ СЕЛА ГОСПОДАРСЬКІ		ВІКО С. Гвоздевич	99
Т. Файник	67	ВІНОК Г. Стельмащук.....	100
БУДЯК У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	67	“ВІНОК РУСИНАМ НА	
БУЗИНА У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	67	ОБЖИНКИ” Р. Кирчів.....	101
БУК У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	68	ВІРА О. Сапеляк.....	101
БУРКУН У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	68	ВІРМЕНИ В УКРАЇНІ С. Павлюк.....	101
БУХАЛО І. Чупашко	68	ВІРУВАННЯ НАРОДНІ	
ВАГІТНА С. Гвоздевич	68	РЕЛІГІЙНІ Р. Кирчів.....	102
ВАРЕНИКИ Т. Гонтар.....	69	ВІРШІ ДУХОВНІ В. Дяків.....	103
ВАРІАНТ Р. Кирчів	69	ВІТРЯК Т. Файник	103
ВАРІАНТ ФОЛЬКЛОРНИЙ В. Сокіл.....	70	ВІЧЕ С. Макаруч.....	104
ВАСИЛЬКИ У ВІРУВАННЯХ ТА		ВЛАСНІСТЬ С. Макаруч.....	104
ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	70	ВЛАСНІСТЬ ГРОМАДСЬКА	
ВБРАННЯ Г. Стельмащук.....	71	С. Макаруч.....	105
ВВЕДЕННЯ К. Кутельмах	74	ВОДОХРЕЩА О. Сапеляк	106
ВДОВА О. Кісь	74	ВОЛИНЬ Р. Кирчів	107
ВЕДЕННЯ СЛІДУ С. Макаруч.....	75	ВОЛОШКА У ВІРУВАННЯХ	
ВЕЛИКДЕНЬ О. Остатик	76	В. Галайчук.....	107
ВЕЛИКИЙ ПІСТ В. Борисенко	77	ВОРОЖІННЯ В. Борисенко	107
ВЕРБА У ВІРУВАННЯХ ТА		ВОСКОВІЙНИЦТВО У. Мовна.....	109
ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	77	ВРОКИ С. Гвоздевич.....	110
ВЕРБНА НЕДІЛЯ О. Остатик.....	78	ВУЛИК У. Мовна.....	110
ВЕРЕТА О. Никорак.....	79	В'ЯЗАННЯ О. Никорак.....	112
ВЕРЕТЕНО О. Никорак.....	80	ГАЇВКИ О. Голубець	113
ВЕРСІЯ Р. Кирчів.....	80	ГАЛИЧИНА Р. Кирчів.....	113
ВЕРСТАТ ТКАЦЬКИЙ О. Никорак.....	80	ГАЛУШКИ Т. Гонтар.....	114

ГАПТУВАННЯ Р. Захарчук-Чугай.....	114	ГЕРДАН О. Федорчук.....	140
ГЕМАТОЛОГІЯ УКРАЇНЦІВ О. Мазур.....	116	ГЕРДАН РОЗЕТКОВИЙ О. Федорчук... ..	140
ГЕНЕЗА ДЕРЕВ'ЯНОЇ САКРАЛЬНОЇ АРХІТЕКТУРИ		ГЕРДАН СТРИЧКОВИЙ О. Федорчук... ..	140
Я. Тарас.....	117	ГРУНТОЗНАВСТВО НАРОДНЕ	
ГЕНОЦИД О. Кісь.....	117	С. Павлюк.....	141
ГИКЛРКА О. Козакевич.....	118	ДВОДЕНЦІВКА І. Чупашко.....	143
ГІГІЄНА НАРОДНА О. Остапик.....	118	ДЕКОР ЖИТЛА Т. Файник.....	143
ГІДНІСТЬ Є. Сявавко.....	120	ДЕКОРУВАННЯ КЕРАМІКИ	
ГЛАЗУР Р. Мотиль.....	120	Р. Мотиль.....	143
ГЛЕК Р. Молить.....	121	ДЕЛІЯ Г. Стельмащук.....	144
ГЛІГ У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	121	ДЕМОНОЛОГІЯ Р. Кирчів.....	144
ГОВІР М. Демчук.....	121	ДЕПОРТАЦІЯ Г. Виноградська.....	145
ГОВІРКА М. Демчук.....	121	ДЕРЕВО У СВІТОГЛЯДНИХ УЯВЛЕННЯХ І ВІРУВАННЯХ ТА	
ГОЛОВА СІМ'Ї С. Макарчук.....	121	В ОБРЯДОВІСТІ В. Галайчук.....	146
ГОЛОСІННЯ Н. Пастух.....	122	ДЕРЕВО СВІТОВЕ В. Галайчук.....	148
ГОНЧАРНИЙ КРУГ Р. Мотиль.....	124	ДЕРКАЧ І. Чупашко.....	149
ГОНЧАРСТВО Р. Мотиль.....	125	ДЕРМАТОГЛІФІКА УКРАЇНЦІВ	
ГОРНО ГОНЧАРНЕ Р. Митиль.....	127	О. Мазур.....	149
ГОРОДНИЦТВО О. Годованська.....	127	ДЕСЯТНИКИ Г. Горинь.....	150
ГОРОХ У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	128	ДЗВІН С. Боньковська.....	150
ГОРЩИК Р. Мотиль.....	129	ДЗВІНИЦЯ Я. Тарас.....	152
ГОСПОДАРСЬКО-КУЛЬТУРНИЙ		ДИВЕРГЕНЦІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк... ..	153
ТИП (ГКТ) С. Павлюк.....	129	ДИВИНА У ВІРУВАННЯХ	
ГРА НАРОДНА О. Голубець.....	130	В. Галайчук.....	153
ГРАВЮРИ НАРОДНІ О. Шпак.....	130	ДИСИМІЛЯЦІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк.. ..	153
ГРЕБІНЕЦЬ І. Чупашко.....	132	ДИСПЕРСІЯ ЕТНІЧНА С. Палюк.....	154
ГРЕБІННИЦТВО С. Гвоздевич.....	132	ДИТИНА НЕХРЕЩЕНА С. Гвоздевич.. ..	154
ГРИВНА Г. Стельмащук.....	132	ДИФУЗІОНІЗМ С. Павлюк.....	155
ГРІХОВНІСТЬ О. Сапеляк.....	132	ДИФУЗІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк.....	156
ГРОМАДА Г. Горинь.....	133	ДІАГНОСТИКА ЕТНІЧНА С. Павлюк.. ..	156
ГРОМАДА ВИРОБНИЧА Г. Горинь.....	133	ДІАЛЕКТ М. Демчук.....	157
ГРОМАДА ДІВОЧА Г. Горинь.....	134	ДІАЛЕКТИЗМ М. Демчук.....	158
ГРОМАДА ПАРУБОЧА Г. Горинь.....	134	ДІАСПОРА С. Павлюк.....	158
ГРОМАДА СІЛЬСЬКА С. Макарчук.....	135	ДІДУХ Г. Виноградська.....	159
ГРОМАДА ЦЕРКОВНА Г. Горинь.....	135	ДІВИЧ-ВЕЧІР В. Борисенко.....	160
ГРУБА В. Сивак.....	136	ДІЖА С. Гвоздевич.....	160
ГРУША У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	136	ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ	
ГУБКА В. Сивак.....	136	ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ	
ГУДОК І. Чупашко.....	137	ІМ. Д. ЯВОРНИЦЬКОГО	
ГУСЛІ І. Чупашко.....	137	Н. Капустіна.....	161
ГУТНИЦТВО М. Станкевич.....	137	ДОБРО І ЗЛО Є. Сявавко.....	163
ГУЦУЛИ Р. Кирчів.....	138	ДОМОВИНА Р. Гузій.....	163
ГУЦУЛЬЩИНА Р. Кирчів.....	139		

ДОСВІТКИ Г. Горинь.....	164	ЕТНОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ	
ДРИМБА І. Чупашко.....	164	Р. Кирчів.....	184
ДУБ У СВИТОГЛЯДНИХ		ЕТНОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ	
УЯВЛЕННЯХ І ВІРУВАННЯХ		УКРАЇНИ Р. Кирчів.....	184
В. Галайчук.....	164	“ЕТНОГРАФІЧНИЙ ВІСНИК”	
ДУКАЧ Г. Врочинська.....	166	Р. Кирчів.....	186
ДУМА Р. Кирчів.....	167	“ЕТНОГРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК”	
ЕВОЛЮЦІОНІЗМ С. Павлюк, О. Кісь.....	168	О. Сапеляк.....	186
ЕВОЛЮЦІЯ ЕТНОКУЛЬТУРНА		ЕТНОГРАФІЯ С. Павлюк.....	186
С. Павлюк.....	169	ЕТНОГРАФІЯ ПОЛЬОВА С. Павлюк.....	187
ЕКЗОГАМІЯ С. Павлюк.....	169	ЕТНОЛОГІЯ С. Павлюк.....	188
ЕКЗОФІЛІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк.....	170	ЕТНОЛОГІЯ АГРАРНА С. Павлюк.....	192
ЕКЗОЦЕНТРИЗМ ЕТНІЧНИЙ		ЕТНОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНА С. Павлюк.....	192
С. Павлюк.....	170	ЕТНОНІКА С. Павлюк.....	192
ЕЛЕМЕНТ		ЕТНОНІМ С. Павлюк.....	193
ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ С. Павлюк.....	171	ЕТНОПЕДАГОГІКА Є. Сявавко.....	193
ЕЛІТА НАЦІОНАЛЬНА С. Павлюк.....	171	ЕТНОПОЛІТОНІМ С. Павлюк.....	194
ЕНДОГАМІЯ С. Павлюк.....	172	ЕТНОПСИХОЛОГІЯ М. Балагутрак.....	194
ЕНДОЕТНІЧНІСТЬ С. Павлюк.....	172	ЕТНОС С. Павлюк.....	196
ЕНДОЦЕНТРИЗМ ЕТНІЧНИЙ		ЕТНОСОЦІАЛЬНИЙ ОРГАНІЗМ	
С. Павлюк.....	172	(ЕСО) С. Павлюк.....	198
ЕНКУЛЬТУРАЦІЯ Р. Кісь.....	173	ЕТНОСОЦІОЛОГІЯ С. Павлюк.....	198
ЕНТРОПІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк.....	173	ЕТНОФОБІЯ С. Павлюк.....	199
ЕРГОНОМІКА О. Мазур.....	173	ЕТНОФОР С. Павлюк.....	199
ЕТИКА О. Сапеляк.....	174	ЕТНОЦЕНТРИЗМ О. Кісь.....	199
ЕТІОЛОГІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк.....	174	ЕТНОЦИД С. Павлюк, О. Кісь.....	200
ЕТНІЗАЦІЯ С. Павлюк.....	174	ЖАЙВОРОНОК Л. Герус.....	201
ЕТНІКОС С. Павлюк.....	175	ЖАЛОБА Р. Гузій.....	202
ЕТНІЧНА ГРУПА Р. Кирчів.....	175	ЖАНР ФОЛЬКЛОРНИЙ В. Сокіл.....	203
ЕТНІЧНІСТЬ С. Павлюк.....	176	ЖЕРДКА В. Сивак.....	203
ЕТНОАРХЕОЛОГІЯ С. Павлюк.....	176	“ЖИВАЯ СТАРИНА” Г. Виноградська.....	204
ЕТНОБОТАНІКА С. Павлюк.....	176	ЖИЛАВИЙ ПОНЕДІЛОК О. Остапик.....	204
ЕТНОГЕНЕЗ С. Павлюк.....	178	ЖИТЛО НАРОДНЕ Т. Файник.....	204
ЕТНОГЕОГРАФІЯ С. Павлюк.....	181	ЖИТО У ВІРУВАННЯХ ТА	
ЕТНОГРАФІЧНА ГРУПА Р. Кирчів.....	182	ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	207
ЕТНОЕКОЛОГІЯ Я. Тарас.....	183	ЖНИВА Г. Виноградська.....	208
ЕТНОГОНІЯ С. Павлюк.....	183	ЖОЛОМІГА І. Чупашко.....	209
ЕТНОГРАФІЧНА КОМІСІЯ		ЖУПАН Г. Стельмащук.....	209
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ		ЗАБАВКА Є. Сявавко.....	210
НАУК (ВУАН) Р. Кирчів.....	183	ЗАБИЙ-КРУЧА У ВІРУВАННЯХ	
ЕТНОГРАФІЧНА КОМІСІЯ		В. Галайчук.....	210
НТШ О. Сапеляк.....	183	ЗАБОБОНИ О. Сапеляк.....	210
		ЗАБУДОВА СЕЛЯНСЬКОГО	
		ДВОРУ Т. Файник.....	210
		ЗАГАДКА Н. Пастух.....	211

ЗАЖИНКИ Г. Виноградська.....	212	ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЕТНІЧНА	
ЗАКАРПАТТЯ Р. Кирчів.....	212	М. Балагутрак.....	232
ЗАКЕРЗОННЯ Р. Кирчів.....	213	ІДЕНТИЧНІСТЬ ЕТНІЧНА	
ЗАМОВЛЯННЯ О. Кузьменко.....	213	М. Балагутрак.....	233
ЗАНЯТТЯ ДОПОМІЖНІ С. Гвоздевич.....	215	ІДЕНТИЧНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНА	
ЗАПАСКА Г. Стельмащук.....	216	С. Павлюк.....	233
“ЗАПИСКИ НАУКОВОГО		ІДЕОЛОГІЯ НАЦІОНАЛЬНА	
ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА”		С. Павлюк.....	234
О. Сапеляк.....	216	ІДОЛ ДЕРЕВ'ЯНИЙ М. Моздир.....	235
ЗАПИСУВАННЯ (ФІКСАЦІЯ)		ІДОЛ ЗБРУЦЬКИЙ М. Моздир.....	236
ФОЛЬКЛОРУ Є. Луньо.....	217	ІДОЛ КАМ'ЯНИЙ М. Моздир.....	237
ЗАПУСТИ О. Остатик.....	218	ІЗОЛЯЦІЯ ЕТНІЧНА М. Балагутрак.....	237
ЗАРУБІЖЖЯ ЕТНІЧНЕ С. Павлюк.....	219	ІКОНА НА СКЛІ О. Шпак.....	238
ЗАРУЧИНІ В. Борисенко.....	220	ІКОНА ЧУДОТВОРНА В. Дяків.....	240
ЗАТІРКА Т. Гонтар.....	220	ІМУНІТЕТ ЕТНІЧНИЙ С. Павлюк.....	240
ЗБЕРІГАННЯ ВРОЖАЮ С. Павлюк.....	220	ІНСТИТУТ	
ЗБИРАЧІ ЕТНОГРАФІЧНИХ		МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА	
МАТЕРІАЛІВ НТШ О. Сапеляк.....	221	ФАЛЬКЛОРИСТИКИ ТА	
ЗВАЛЮВАННЯ О. Никорак.....	222	ЕТНОЛОГІЇ ІМ. М. РИЛЬСЬКОГО	
ЗВИЧАЇ ТА ОБРЯДИ		НАН УКРАЇНИ.....	240
ЖНИВАРСЬКІ Г. Виноградська.....	222	ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА	
ЗІАРДА Г. Врочинська.....	222	НАН УКРАЇНИ С. Павлюк.....	244
ЗІРКА ВИФЛІЄМСЬКА Л. Герус.....	222	ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОГО	
ЗМІЙОВИНА У ВІРУВАННЯХ		ФОЛЬКЛОРУ Р. Кирчів.....	245
В. Галайчук.....	223	ІНТЕГРАЦІЯ С. Павлюк.....	246
ЗНАННЯ НАРОДНІ С. Павлюк.....	223	ІНТЕР'ЄР В. Сивак.....	246
ЗНАРЯДДЯ		ІСТОРІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк.....	247
БОРОНУВАННЯ С. Павлюк.....	224	ЇЖА В ПІСТ Т. Гонтар.....	247
ЗНАРЯДДЯ ОБРОБІТКУ ҐРУНТУ		ЇЖА ОВОЧЕВА Т. Гонтар.....	248
С. Павлюк.....	225	ЇЖА СВЯТКОВА Т. Гонтар.....	248
ЗОЗУЛЬКА І. Чупашко.....	226	ЇЖА ЩОДЕННА Т. Гонтар.....	250
ЗРАД-ЗІЛЛЯ У ВІРУВАННЯХ		КАБАТ Г. Стельмащук.....	251
В. Галайчук.....	226	КАБАТИЩНА Г. Стельмащук.....	252
ЗРУБ Т. Файник.....	226	КАГАНЕЦЬ В. Сивак.....	252
ЗУБІВКА І. Чупашко.....	227	КАЗКА В. Сокіл.....	253
ЗУБЦІ Т. Гонтар.....	227	КАЛАЧ Л. Герус.....	253
ІВАНА КУПАЛА В. Борисенко.....	227	КАЛЕНДАР О. Сапеляк.....	254
ІВАН-ДА-МАР'Я У ВІРУВАННЯХ		КАЛЕНДАР НАРОДНИЙ О. Сапеляк.....	255
В. Галайчук.....	228	КАЛИНА У ВІРУВАННЯХ ТА	
ІГРАШКА НАРОДНА Л. Герус.....	228	ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	255
ІГРИ ДИТЯЧІ Є. Сявавко.....	231	КАЛИТА Л. Герус.....	256
ІГРИ ПОХОРОННІ Р. Гузій.....	231	КАНАПА В. Сивак.....	257
ІДЕАЛ ВИХОВНИЙ Є. Сявавко.....	232	КАПЕЛЮХ Г. Стельмащук.....	257
		КАПЛИЦЯ Я. Тарас.....	258
		КАПОТ Г. Стельмащук.....	258

КАПОТА Г. Стельмащук.....	258	КОНСОЛІДАЦІЯ С. Павлюк.....	284
КАПТАН Г. Стельмащук.....	259	КОНФЛІКТ ЕТНІЧНИЙ	
КАПЧУРИ В'ЯЗАНІ О. Козакевич.....	259	М. Балагутрак.....	284
КАРАЇМИ І. Паньків.....	259	КОНФОРМІЗМ ЕТНІЧНИЙ С. Павлюк.....	285
КАРАЧУН Л. Герус.....	261	КОПА С. Макарчук.....	285
КАХЛЯРСТВО А. Колупаєва.....	261	КОРАБЛИК Г. Стельмащук.....	285
КАША Т. Гонтар.....	263	КОРАЛІ Г. Врочинська.....	285
КВАША Т. Гонтар.....	263	КОРИТАРСТВО С. Гвоздевич.....	286
КВІТНИКАРСТВО Я. Тарас.....	264	КОРОВАЙ Л. Герус.....	287
КЕДРОВЕ ЗІЛЛЯ У ВІРУВАННЯХ		КОРЧМА Т. Файник.....	289
В. Галайчук.....	264	КОСМОГОНІЯ ТА	
КЕРАМІКА ДИМЛЕНА Р. Мотиль.....	264	АСТРОНОМІЯ НАРОДНА С. Павлюк.....	289
КЕРАМІКА ХУДОЖНЯ Р. Мотиль.....	265	КОТИЛЬОН БІСЕРНИЙ О. Федорчук.....	290
КЕРСЕТКА Г. Стельмащук.....	265	КОЦ О. Никорак.....	291
КИБАЛКА Г. Стельмащук.....	266	КРАЙКА Г. Стельмащук.....	291
КИВОРІЙ О. Болюк.....	266	КРЕСАЛО В. Сивак.....	291
КИВОТ О. Болюк.....	267	КРИЖМО С. Гвоздевич.....	292
КИЛИМАРСТВО О. Никорак.....	268	КРИЗА О. Федорчук.....	292
КИРЕЯ Г. Стельмащук.....	270	КРИНИЦЯ Т. Файлик.....	293
КИСІЛЬ Т. Гонтар.....	270	КРОПИВА У ВІРУВАННЯХ ТА	
КІЛЬЦЯ СКРОНЕВІ Г. Стельмащук.....	271	ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	293
КІР-ЗІЛЛЯ У		КСЕНОФОБІЯ С. Павлюк.....	293
ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	271	КУЗНЯ Т. Файник.....	294
КЛЕН В ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	271	КУКІЛЬ У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	294
КЛЕЧАННЯ К. Кутельмах.....	271	КУЛЕСА Т. Гонтар.....	294
КЛУНЯ Т. Файник.....	272	КУЛІШ Т. Гонтар.....	294
КЛЮЧ-ЗІЛЛЯ У ВІРУВАННЯХ		КУЛЬТУРА Р. Кісь.....	294
В. Галайчук.....	272	КУЛЬТУРА ДУХОВНА С. Павлюк.....	297
КОБЕНЯК Г. Стельмащук.....	273	КУЛЬТУРА МАТЕРІАЛЬНА	
КОБЗА І. Чупашко.....	273	С. Павлюк.....	298
“КОБЗАР” С. Гвоздевич.....	273	КУЛЬТУРА НАРОДНА АГРАРНА	
КОВАЛЬСТВО С. Боньковська.....	274	С. Павлюк.....	298
КОЖУХ Г. Стельмащук.....	276	КУЛЬТУРОГЕНЕЗ С. Павлюк.....	299
“КОЗА” І. Чупашко, Г. Коваль.....	277	КУМИ С. Гвоздевич.....	299
КОЛАЧ Р. Мотиль.....	278	КУНИЧНЕ С. Макарчук.....	300
КОЛАЧИНІ С. Гвоздевич.....	278	КУНТУШ Г. Стельмащук.....	300
КОЛІБА Т. Файлик.....	278	КУСАНЬ Г. Стельмащук.....	300
КОЛИСКА В. Сивак.....	278	КУТАС О. Козакевич.....	300
КОЛОДКА О. Остатик.....	280	КУЦАН Г. Стельмащук.....	301
КОЛОМІЙКА О. Кузьменко.....	281	КУШНІРСТВО О. Никорак.....	301
КОЛТИ Г. Стельмащук.....	282	ЛАВА В. Сивак.....	302
КОЛЯДКИ І ЩЕДРІВКИ О. Харчишин.....	282	ЛАВА ЦЕРКОВНА О. Болюк.....	303
КОМОРА Т. Файник.....	283	ЛАДКАНКА Р. Кирчів.....	304
КОНОПЛІ У ВІРУВАННЯХ ТА		ЛАМПА ГАСОВА В. Сивак.....	304
ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	284		

ЛАТУХА Г. Стельмащук	305	МАЛАНКА Г. Коваль.....	322
ЛЕГЕНДА В. Сокіл	305	МАЛЮВАННЯ НА СКЛІ О. Шпак.....	322
ЛЕЖАНКА В. Сивак.....	306	“МАМКА” Є. Сявако.....	324
ЛЕМІШКА Т. Гонтар.....	306	МАНДРИКИ Т. Гонтар.....	324
ЛЕМКИ Р. Кирчів	306	МАРГІНАЛЬНІСТЬ	
ЛЕМКІВЩИНА Р. Кирчів.....	307	ЕТНОКУЛЬТУРНА Р. Кісь	324
“ЛЕМКІВЩИНА” Р. Кирчів.....	307	МАСЛОСВЯТТЯ О. Сапеляк	326
ЛЕПЕХА У ВІРУВАННЯХ ТА		МАСЛЯНА О. Остапик.....	326
ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	308	“МАТЕРІАЛИ ДО УКРАЇНСЬКО-	
ЛИМАРСТВО О. Никорак.....	308	РУСЬКОЇ ЕТНОЛОГІЇ” О. Сапеляк.....	327
ЛИПА У ВІРУВАННЯХ ТА		МАТРІАРХАТ О. Кісь, С. Павлюк.....	327
ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук	309	МЕБЛІ В. Сивак	329
ЛИТВО ХУДОЖНЄ С. Боньковська	309	МЕД У. Мовна.....	329
ЛІЖКО В. Сивак.....	310	МЕДИЦИНА НАРОДНА С. Павлюк	331
ЛІЖНИКАРСТВО О. Никорак.....	311	МЕДОВАРІННЯ У. Мовна.....	332
ЛІРА І. Чупашко.....	312	МЕМОРІАЛЬНА НАРОДНА	
“ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ		СКУЛЬПТУРА М. Моздир.....	333
ВІСТНИК” (1898–1932) О. Сапеляк.....	313	МЕНДЕЛІ Г. Стельмащук.....	334
ЛІТНИК Г. Стельмащук	313	МЕНТАЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНА	
ЛІТУРГІЯ О. Сапеляк.....	314	С. Павлюк.....	334
ЛІХТАР В. Сивак	314	МЕНШИНА ЕТНІЧНА С. Павлюк.....	334
ЛІЧИЛКИ Є. Луньо.....	314	МЕНШИНА НАЦІОНАЛЬНА	
ЛІЩИНА У ВІРУВАННЯХ ТА		С. Павлюк.....	335
ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	315	МЕРЕЖКА Р. Захарчук-Чугай.....	335
ЛОЖКАРСТВО С. Гвоздевич	315	МЕТАЛ АРХІТЕКТУРНИЙ	
ЛОЖНИК В. Сивак	315	С. Боньковська.....	336
ЛОЗНИЦЯ Я. Тарас.....	316	МЕТАЛ ЦЕРКОВНИЙ С. Боньковська.....	337
ЛОКАЛЬНА ГРУПА Р. Кирчів.....	316	МЕТЕОРОЛОГІЯ НАРОДНА	
ЛОПУХ У ВІРУВАННЯХ ТА		С. Павлюк.....	338
ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	316	МЕТОД В ЕТНОЛОГІЇ С. Павлюк.....	340
ЛУСКА І. Чупашко.....	317	МЕТОД ПОРІВНЯЛЬНО-	
ЛУЧИНА В. Сивак.....	317	ІСТОРИЧНИЙ С. Павлюк	340
ЛЬОН У ВІРУВАННЯХ ТА		МЕТОД СТРУКТУРНО-	
ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	318	ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ С. Павлюк.....	341
“ЛЮБАЧІВЩИНА” Г. Виноградська.....	318	МЕТОД ТИПОЛОГІЧНИЙ С. Павлюк.....	341
ЛЮБИСТОК У ВІРУВАННЯХ ТА		МЕТРОЛОГІЯ НАРОДНА С. Павлюк.....	342
ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	318	МИРОПОМАЗАННЯ О. Сапеляк.....	344
МАГІЯ О. Сапеляк.....	319	МИСКА Р. Мотиль.....	345
МАЙОЛКА Р. Мотиль	319	МИСНИК В. Сивак	345
МАЙСТЕР Т. Файник.....	319	МИСТЕЦТВО НАРОДНЕ	
МАЙСТЕР НАРОДНИЙ М. Станкевич.....	320	М. Станкевич	346
МАК В ОБРЯДОВОСТІ ТА		МИХАЙЛА О. Сапеляк.....	347
ВІРУВАННЯХ В. Галайчук	320	МІГРАЦІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк.....	347
МАКІТРА Р. Мотиль	321		

МІЖНАРОДНА АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕТНОЛОГІВ	МУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА В.С [^] Кушнір
С. Павлюк.....348	М'ЯТА У ВІРУВАННЯХ ТА ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....367
МІКСАЦІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк348	НАВСЬКИЙ ВЕЛИКДЕНЬ
МІСЬКИЙ ПРОМИСЛОВИЙ МУЗЕЙ У ЛЬВОВІ І. Горбань.....348	К. Кутельмах.....367
МІФ Р. Кирчів.....349	НАДДНІПРЯНЩИНА Р. Кирчів.....368
МІФОЛОГЕМА Р. Кирчів.....350	НАДСЯННЯ Р. Кирчів369
МІФОЛОГІЧНА ШКОЛА С. Павлюк.....350	“НАДСЯННЯ” Г. Виноградська.....369
МІФОЛОГІЯ Р. Кирчів.....351	НАЙМИ С. Макарчук.....370
МЛИН Т. Файник351	НАМИСТО БУРШТИНОВЕ
МОЛДАВАНИ В УКРАЇНІ С. Павлюк.....351	Г. Врочинська370
МОЛИТВА ХРИСТІЯНСЬКА	НАМИСТО ВЕНЕЦІАНСЬКЕ
О. Сапеляк.....351	Г. Врочинська370
МОЛОТЪБА С. Павлюк.....352	НАМІТКА Г. Стельмащук371
МОНОГАМІЯ О. Кісь353	НАПОЇ АЛКОГОЛЬНІ Т. Гонтар.....372
МОРАЛЬ О. Сапеляк353	НАПОЇ БЕЗАЛКОГОЛЬНІ Т. Гонтар.....372
МОРАЛЬНІСТЬ О. Сапеляк.....353	НАРАКВИЦІ О. Козакевич.....373
МОСКВОФІЛЬСТВО С. Павлюк353	“НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ ТА ЕТНОГРАФІЯ” С. Павлюк.....374
МОСЯЖНИЦТВО С. Боньковська.....354	НАРОДНІСТЬ С. Павлюк.....374
МОТИВ Р. Кирчів, В. Сокіл355	НАРОДОЗНАВСТВО С. Павлюк374
МОТИВИ АГРАРНІ В КАЛЕНДАРНИЙ ОБРЯДОВОСТІ	“НАРОДОЗНАВЧІ ЗОШИТИ”
К. Кутельмах.....356	С. Павлюк.....374
МОТИВИ ВЕСІЛЬНІ В КАЛЕНДАРНИЙ ОБРЯДОВОСТІ	НАРЦИС У НАРОДНІЙ МЕДИЦИНІ В. Галайчук.....375
К. Кутельмах.....356	НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА (НТШ) О. Сапеляк.....375
МОТИВИ ЗООМОРФНІ В КАЛЕНДАРНИЙ ОБРЯДОВОСТІ К. Кутельмах.....357	НАЦІОГЕНЕЗ С. Павлюк.....376
МОТИВИ ПОМИНАЛЬНІ В КАЛЕНДАРНИЙ ОБРЯДОВОСТІ	НАЦІОНАЛЬНА СПІЛКА МАЙСТРІВ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ (НС МНМУ) М. Станкевич.....378
К. Кутельмах.....358	НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ С. Павлюк.....378
МОТОВИЛО О. Никорак.....359	НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ У ЛЬВОВІ О. Сидор.....379
МУЗЕЙ ЕТНОГРАФІЇ ТА ХУДОЖНЬОГО ПРОМИСЛУ	НАЦІОНАЛЬНІСТЬ С. Павлюк.....381
Р. Чмелик.....359	НАЦІЯ С. Павлюк.....381
МУЗЕЙ ЕТНОГРАФІЧНИЙ С. Павлюк 362	НАЧІЛЬНИК Г. Стельмащук.....385
МУЗЕЙ НАРОДНОЇ АРХІТЕКТУРИ ТА ПОБУТУ УКРАЇНИ А. Данилюк363	НЕМОВЛЯ С. Гвоздевич.....385
МУЗЕЙ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА	НЕНЬКА Є. Сявако.....386
В.С [^] Кушнір.....365	НЕЧУЙ-ВІТЕР У ВІРУВАННЯХ
	В. Галайчук.....386

“НОВА ХАТА” О. Козакевич.....	386	ОПОЛЯНИН Р. Кирчів.....	408
НОВАЦІЯ К. Кутельмах.....	386	ОСВІТЛЕННЯ НАРОДНОГО	
НОВИЙ РІК В. ^Борисенко.....	387	ЖИТЛА В. Сивак.....	408
НОСТАЛЬГІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк.....	387	ОСЕРЕДОК НАРОДНОГО	
ОБЖИНКИ Г. Виноградська.....	388	МИСТЕЦТВА М. Станкевич.....	408
ОБЛАШТУВАННЯ ЦЕРКОВНЕ		ОСИКА У ВІРУВАННЯХ ТА	
ДЕРЕВ’ЯНЕ О. Болюк.....	389	ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	409
ОБЛИВАНИЙ ПОНЕДІЛОК		ОСЛІН В. Сивак.....	410
О. Остатик.....	391	ОСОТ У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	411
“ОБМІН ДИТИНИ” С. Гвоздевич.....	391	ОЧЕРЕТІНА І. Чупашико.....	411
ОБОРІГ Т. Файник.....	391	ОЧПОК Г. Стельмащук.....	411
ОБРОБІТОК ҐРУНТУ С. Павлюк.....	391	ОЧКУР Г. Стельмащук.....	412
ОБРУС Г. Стельмащук.....	392	ОЧКУРНИК Г. Стельмащук.....	412
ОБРЯД К. Кутельмах.....	392	ПАЛЕОЕТНОГРАФІЯ С. Павлюк.....	412
ОБРЯД БАРВІНКОВИЙ В. Борисенко.....	393	ПАЛОМНИЦТВО В. Дяків.....	412
ОБРЯД ЮРІЇВСЬКИЙ К. Кутельмах.....	393	ПАМПУШКИ Т. Гонтар.....	413
ОБРЯДОВІСТЬ БУДІВЕЛЬНА		ПАМ’ЯТЬ ЕТНІЧНА С. Павлюк.....	413
Т. Файник.....	395	ПАПОРОТЬ У ВІРУВАННЯХ	
ОБРЯДОВІСТЬ КАЛЕНДАРНО-		В. Галайчук.....	413
ПОБУТОВА К. Кутельмах.....	396	ПАРОДІЯ Р. Кирчів.....	414
ОБРЯДОВІСТЬ ПОХОРОННО-		ПАСІКА У. Мовна.....	415
ПОМИНАЛЬНА Р. Гузій.....	397	ПАСІОНАРНІСТЬ С. Павлюк.....	416
ОБРЯДОВІСТЬ РОДИЛЬНА		ПАСІЧНИК У. Мовна.....	417
С. Гвоздевич.....	399	ПАСІЧНИЦТВО У. Мовна.....	418
ОБРЯДОВІСТЬ ЦЕРКОВНА		ПАСКА Л. Герус.....	420
О. Сапеляк.....	401	ПАСТУХ ГРОМАДСЬКИЙ Г. Горинь.....	421
ОГЛЯДИНИ В. Борисенко.....	402	ПАСТУШНИЦТВО М. Тиводар.....	422
ОГОРОЖА ДВОРУ Т. Файник.....	402	ПАТЕРНАЛІЗМ ЕТНІЧНИЙ С. Павлюк.....	422
ОДЕЖА Г. Стельмащук.....	402	ПАТРІАРХАТ С. Павлюк.....	423
ОДЕНКИ Г. Горинь.....	402	ПЕДАГОГІКА КОЗАЦЬКА Є. Сявавко.....	423
ОДНОРЯДКА Г. Стельмащук.....	403	ПЕДАГОГІКА НАРОДНА Є. Сявавко.....	423
ОДОЛЕН-ЗІЛС У ВІРУВАННЯХ		ПЕКТОРАЛЬ Г. Стельмащук.....	423
В. Галайчук.....	403	ПЕЛЮШКИ С. Гвоздевич.....	423
ОДОНТОЛОГІЯ УКРАЇНЦІВ О. Мазур.....	403	“ПЕРВІСНЕ ГРОМАДЯНСТВО”	
ОЖЕРЕЛЛЯ Г. Стельмащук.....	404	Г. Виноградська.....	424
ОКРАВКА Г. Стельмащук.....	404	ПЕРЕВ’ЯЗЬ О. Козакевич.....	424
ОЛІЙНИЦТВО Г. Виноградська.....	404	ПЕРЕКАЗ В. Сокіл.....	425
ОМІШАНИК У. Мовна.....	406	ПЕРЕЛІТ-ТРАВА У ВІРУВАННЯХ	
ОПАНЧА Г. Стельмащук.....	406	В. Галайчук.....	425
ОПАШЕЛЬ Г. Стельмащук.....	406	ПЕРША КУПІЛЬ С. Гвоздевич.....	425
ОПІКУНСТВО С. Макарчук.....	406	ПЕРШЕ ПРИЧАСТЯ О. Сапеляк.....	426
ОПІЛЛЯ Р. Кирчів.....	407	ПЕТРІВ БАТІГ У ВІРУВАННЯХ	
ОПОВІДАННЯ НАРОДНЕ В. Сокіл.....	407	В. Галайчук.....	426

ПЕЧИВО ВЕСІЛЬНЕ Т. Гонтар.....	426	ПІСНІ РУСАЛЬНІ О. Кузьменко.....	450
ПИЛИПІВКА В. Борисенко.....	428	ПІСНІ САТИРИЧНІ Є. Луньо.....	451
ПИРІЖКИ Т. Гонтар.....	428	ПІСНІ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВІ	
Писанка О. Никорак.....	428	О. Кузьменко.....	451
ПИСАНКАРСТВО М. Станкевич.....	430	ПІСНІ СТРІЛЕЦЬКІ О. Кузьменко.....	452
ПІВДЕННО-ЗАХІДНИЙ		ПІСНІ ХРЕСТИННІ Г. Сокіл.....	453
ВІДДІЛ ІМПЕРАТОРСЬКОГО		ПІСНІ ЦАРИННІ Г. Коваль.....	454
РОСІЙСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО		ПІСНІ ЧУМАЦЬКІ Н. Пастух.....	454
ТОВАРИСТВА О. Сапеляк.....	431	ПІСНІ-ХРОНІКИ О. Чікало.....	455
ПІВОНІЯ У ВІРУВАННЯХ		ПІСТ О. Сапеляк.....	457
В. Галайчук.....	431	ПІЧ ХАТНЯ В. Сивак.....	457
ПІВТОРАДЕНЦІВКА І. Чупашко.....	431	ПЛАКУН-ТРАВА У ВІРУВАННЯХ	
ПІДКОВА І. Чупашко.....	432	В. Галайчук.....	459
ПІДЛЯШШЯ Р. Кирчів.....	432	ПЛАТ Г. Стельмащук.....	459
ПІЛ В. Сивак.....	433	ПЛАХТА Г. Стельмащук.....	459
ПІСНІ ВЕСІЛЬНІ Н. Пастух.....	433	ПЛАЩ-КОРЗНО Г. Стельмащук.....	460
ПІСНІ ЖАРТІВЛИВІ Є. Луньо.....	434	ПЛЕТІННЯ О. Никорак.....	460
ПІСНІ ЖНИВАРСЬКІ О. Кузьменко.....	435	ПЛЕТІННЯ ХУДОЖНЄ М. Станкевич.....	461
ПІСНІ ІСТОРИЧНІ В. Сокіл.....	436	ПЛУГ УКРАЇНСЬКИЙ	
ПІСНІ КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВІ		ТРАДИЦІЙНИЙ С. Павлюк.....	462
Г. Коваль.....	436	“ПОВІСТЬ ВРЕМЕННИХ ЛІТ”	
ПІСНІ КОЛИСКОВІ Г. Коваль.....	437	С. Павлюк.....	462
ПІСНІ КУПАЛЬСЬКІ О. Кузьменко.....	437	ПОДІЛЛЯ Р. Кирчів.....	463
ПІСНІ КУСТОВІ Г. Коваль.....	439	ПОЕТИКА ФОЛЬКЛОРУ Г. Коваль.....	463
ПІСНІ ЛІТЕРАТУРНОГО		ПОКАРАННЯ ЗА АМОРАЛЬНІ	
ПОХОДЖЕННЯ О. Харчишин.....	439	ВЧИНКИ С. Макарчук.....	464
ПІСНІ НАЙМИТСЬКІ ТА		ПОКАРАННЯ ЗА ТІЛЕСНІ	
ЗАРОБІТЧАНСЬКІ Є. Луньо.....	441	ПОШКОДЖЕННЯ С. Макарчук.....	464
ПІСНІ НАЦІОНАЛЬНО-		ПОКРИТКА О. Кісь.....	464
ПАТРІОТИЧНІ 1920–1930-Х рр.		ПОКУТТЯ Р. Кирчів.....	465
Є. Луньо.....	442	ПОКУТЬ В. Сивак.....	466
ПІСНІ ОБРЯДОВІ ПАСТУШІ Г.		ПОЛИН У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	467
Коваль.....	443	ПОЛИЦЯ В. Сивак.....	467
ПІСНІ ОБХІДНІ Г. Коваль.....	443	ПОЛІГАМІЯ О. Кісь.....	467
ПІСНІ ПЕТРІВЧАНІ О. Кузьменко.....	444	ПОЛІССЯ С. Павлюк.....	468
ПІСНІ ПРО КОХАННЯ О. Кузьменко.....	445	ПОЛОТЕННИЦТВО О. Никорак.....	469
ПІСНІ ПРО РОДИННЕ ЖИТТЯ		ПОЛОТНЯНКА Г. Стельмащук.....	471
О. Кузьменко.....	446	ПОЛЬОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ О. Кісь.....	471
ПІСНІ РЕКРУТСЬКІ І		ПОЛЯКИ В УКРАЇНІ С. Павлюк.....	472
СОЛДАТСЬКІ О. Харчишин.....	447	ПОПЕРЕДНИЦЯ Г. Стельмащук.....	473
ПІСНІ РОДИННО-ОБРЯДОВІ		ПОПУЛЯЦІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк.....	474
Н. Пастух.....	448	ПОРІГ Т. Файник.....	474
ПІСНІ РОДИННО-ПОБУТОВІ		ПОРУКА С. Макарчук.....	474
О. Кузьменко.....	449	ПОРУКА КРУГОВА С. Макарчук.....	474

ПОСВІТ В. Сивак.....	475	Р. Кирчів.....	492
ПОСЄЛЕННЯ Я. Тарас.....	475	РАЛО С. Павлюк.....	492
ПОСТОЛИ Г. Стельмащук.....	476	РАСА О. Кісь, С. Павлюк.....	493
ПОСТРИЖИНИ С. Гвоздевич.....	476	РАСИЗМ О. Кісь.....	493
ПОСУД Р. Мотиль.....	476	РАСОЛОГІЯ О. Мазур.....	494
ПОСУД СВЯЩЕННИЙ		РАХМАНСЬКИЙ ВЕЛИКДЕНЬ	
С. Боньковська.....	477	К. Кутельмах.....	495
ПОТАК О. Никорак.....	477	РЕГЕНЕРАЦІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк.....	495
ПОЧЕРЕВЩИНА С. Макарчук.....	478	РЕПОН ІСТОРИКО-	
ПОЧИНОК О. Никорак.....	478	ЕТНОГРАФІЧНИЙ С. Павлюк.....	496
ПОШАНА Є. Сявако.....	478	РЕЛІГІЯ О. Сапеляк.....	496
ПОЯС Г. Стельмащук.....	478	РЕЛЯТИВІЗМ КУЛЬТУРНИЙ О. Кісь.....	496
ПОЯС		РЕМЕСЛА І ПРОМИСЛИ С. Гвоздевич.....	497
ЗЛОТОГЛАВИЙ Г. Стельмащук.....	478	РЕМЕСЛО ДЕРЕВООБРОБНЕ	
ПОЯС ШАЛЕВИЙ Г. Стельмащук.....	479	С. Гвоздевич.....	499
ПРАВОСЛАВ'Я О. Сапеляк.....	479	РЕМІСНИК Т. Файник.....	501
ПРАНИК О. Никорак.....	480	РИБАЛЬСТВО ТРАДИЦІЙНЕ	
ПРАННЯ БІЛИЗНИ О. Остапик.....	480	М. Моздир, М. Лищур.....	501
ПРЕСТОЛ ГОЛОВНИЙ О. Болюк.....	481	РИМО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА	
ПРЕЧИСТА О. Сапеляк.....	482	О. Сапеляк.....	503
ПРИДАНЕ О. Остапик.....	482	РИНДЗІВКИ Є. Луцько.....	503
ПРИКРАСИ Г. Врочинська.....	483	РИТУАЛ К. Кутельмах.....	504
ПРИКРИТ-ТРАВА У		“РИФИ” Г. Врочинська.....	505
ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	483	РІГ І. Чупашко.....	505
ПРИСЯЖНІ Г. Горинь.....	483	РІЖОК І. Чупашко.....	505
ПРИЧАСТЯ О. Сапеляк.....	483	РІЗДВО О. Сапеляк.....	505
ПРОВІДНА НЕДІЛЯ О. Остапик.....	484	РІЗЬБА ЛЕМКІВСЬКА М. Моздир.....	505
ПРОВІДУВАННЯ ПОРОДІЛЛІ		РІЛЬНИЦТВО С. Павлюк.....	506
С. Гвоздевич.....	484	РОЗВІДНЕ С. Макарчук.....	508
ПРОЗА НАРОДНА В. Сокол.....	484	РОЗВІЙ-ВІТЕР У ВІРУВАННЯХ	
ПРОМИСЛИ ХУДОЖНІ М. Станкевич.....	485	В. Галайчук.....	508
“ПРОСВІТА” О. Сапеляк.....	486	РОЗМАЙ-ЗІЛЛЯ У ВІРУВАННЯХ	
ПРОСКОМИДІЙНИК О. Болюк.....	487	В. Галайчук.....	508
ПРОТЕСТАНТИЗМ О. Сапеляк.....	487	РОЗПРАВА СІЛЬСЬКА С. Макарчук.....	509
ПРОЦЕС ЕТНІЧНИЙ С. Павлюк.....	488	РОЗРИВ-ТРАВА У ВІРУВАННЯХ	
ПРОЦЕС КУЛЬТУРНИЙ Р. Кісь.....	489	В. Галайчук.....	509
ПРЯДІННЯ О. Никорак.....	489	РОМАШКА У ВІРУВАННЯХ	
ПРЯНИК Л. Герус.....	490	В. Галайчук.....	509
ПРЯСЕЛЬЦЕ О. Никорак.....	491	РОСІЯНИ В УКРАЇНІ С. Павлюк.....	509
ПУТРЯ Т. Гонтар.....	491	РОСЛИНИ В. Галайчук.....	510
ПШЕНИЦЯ У		РУБЕЛЬ О. Никорак.....	511
ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	491	РУБЕЛЬ І КАЧАЛКА І. Чупашко.....	512
РАДА ГРОМАДСЬКА Г. Горинь.....	492	РУМУНИ В УКРАЇНІ С. Павлюк.....	512
“РАДЯНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР”		РУСАЛКА К. Кутельмах.....	512

РУСАЛЬНИЙ ТИЖДЕНЬ		СВЯТО СЕМЕНА СТОВПНИКА	
<i>К. Кутельмах</i>	513	<i>В. ^Борисенко</i>	530
“РУСЬКА ПРАВДА” <i>Г. Виноградська</i> ..	514	СВЯТО ХРАМОВЕ <i>Г. Горинь</i>	530
РУТА У ВІРУВАННЯХ ТА		СВЯТОЯНСЬКА ГОЛОВА У	
ОБРЯДОВОСТІ <i>В. Галайчук</i>	516	ВІРУВАННЯХ <i>В. Галайчук</i>	531
РУШНИК <i>О. Никорак</i>	516	СЕПАРАЦІЯ ЕТНІЧНА <i>С. Павлюк</i>	531
РЯСНИ <i>Г. Стельмащук</i>	517	СЕРДАК <i>Г. Стельмащук</i>	531
РЯСТ У ВІРУВАННЯХ <i>В. Галайчук</i>	517	СЕРЕЖКИ <i>Г. Стельмащук</i>	531
САДІВНИЦТВО <i>О. Годованська</i>	518	СЕРПАНОК <i>Г. Стельмащук</i>	532
САЛБИ <i>Г. Врочинська</i>	519	СИЛЯНКА <i>О. Федорчук</i>	532
САМАН <i>Т. Файник</i>	519	СИЛЯНКА ОДНОДІЛЬНА	
САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ		<i>О. Федорчук</i>	532
НАЦІОНАЛЬНА <i>С. Павлюк</i>	519	СИМБІОЗ ЕТНІЧНИЙ <i>С. Павлюк</i>	532
САМОСВІДОМІСТЬ ЕТНІЧНА		СИМВОЛИ тварин <i>Н. Пастух</i>	533
<i>М. Балагутрак</i>	519	СИМВОЛІКА ГАДІВ <i>Н. Пастух</i>	534
СВИРІЛЬ <i>І. Чупашко</i>	520	СИМВОЛІКА ЗВІРІВ <i>Н. Пастух</i>	536
СВИТА <i>Г. Стельмащук</i>	520	СИМВОЛІКА ПТАХІВ <i>Н. Пастух</i>	537
СВІДОМІСТЬ <i>О. Сапеляк</i>	521	СИМВОЛІКА РИБ <i>Н. Пастух</i>	540
СВІДОМІСТЬ ЕТНІЧНА		Символіка фольклорна <i>Н. Пастух</i>	540
<i>М. Балагутрак</i>	521	СИМРАГА МУЩИНСЬКА	
СВІТИЛЬНИКИ <i>В. Сивак</i>	521	<i>Г. Стельмащук</i>	542
СВІТОВЕ ДЕРЕВО <i>В. Галайчук</i>	521	СИСТЕМА ЕТНОЛАНДШАФТНА	
СВІТОГЛЯД НАРОДНИЙ <i>Р. Кирчів</i>	523	<i>С. Павлюк</i>	542
СВЯТИЙ ВЕЧІР <i>В. ^Борисенко</i>	523	СИСТЕМА ЗЕМЛЕРОБСТВА	
СВЯТО <i>О. Сапеляк</i>	524	<i>С. Павлюк</i>	543
СВЯТО АНДРІЯ		СІВБА <i>С. Павлюк</i>	543
ПЕРВОЗВАННОГО <i>К. Кутельмах</i>	524	“СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР” <i>О. Сапеляк</i>	544
СВЯТО АПОСТОЛА СИМОНА		СІМЕННЕ МОЛОКО <i>Т. Гонтар</i>	544
ЗИЛОТА <i>В. ^Борисенко</i>	525	СІМ’Я <i>Р. Чмелик</i>	545
СВЯТО БЛАГОВІСНИКА		СІМ’Я ПРОСТА <i>Р. Чмелик</i>	545
<i>В. ^Борисенко</i>	526	СІМ’Я СКЛАДНА <i>Р. Чмелик</i>	545
СВЯТО ВОЗДВИЖЕННЯ		СІРАК <i>Г. Стельмащук</i>	546
<i>В. ^Борисенко</i>	526	“СІЧКА” <i>О. Федорчук</i>	546
СВЯТО ДМИТРА <i>В. ^Борисенко</i>	527	СКАТЕРТИНА <i>О. Никорак</i>	546
СВЯТО ІЛЛІ <i>В. ^Борисенко</i>	527	СКІСНА ДУДКА <i>І. Чупашко</i>	547
СВЯТО МАККАВЕЇВ <i>В. ^Борисенко</i>	527	СКЛЯРУС <i>О. Федорчук</i>	547
СВЯТО МАЛАНКИ <i>В. ^Борисенко</i>	528	СКОРОМОВКА <i>Н. Пастух</i>	547
СВЯТО МИКОЛИ		СКОТАРСТВО <i>М. Тиводар</i>	547
ЧУДОТВОРЦЯ <i>К. Кутельмах</i>	528	СКОТАРСТВО ВІДГІННО-	
СВЯТО НЕОПАЛИМОЇ		ПОЛОНІНСЬКЕ <i>М. Тиводар</i>	548
КУПИНИ <i>В. ^Борисенко</i>	529	СКОТАРСТВО ВІДГІННО-	
СВЯТО ПАРАСКЕВИ-П’ЯТИЦІ		СТЕПОВЕ <i>М. Тиводар</i>	549
<i>В. ^Борисенко</i>	529	СКОТАРСТВО ВИГІННО-	
СВЯТО ПЕТРА І ПАВЛА		СТІЙЛОВЕ <i>М. Тиводар</i>	550
<i>В. ^Борисенко</i>	529		

СКОТАРСТВО КОЧОВЕ <i>М. Тиводар</i>	550	СТЕРЕОТИПИ ЕТНІЧНІ <i>С. Павлюк</i>	569
СКОТАРСТВО ПЕРЕГІННЕ		СТІЛ <i>В. Сивак</i>	570
<i>М. Тиводар</i>	551	СТОЛЯРСТВО <i>С. Гвоздевич</i>	571
СКОТАРСТВО РУХЛИВЕ <i>М. Тиводар</i>	552	СТРАВИ М'ЯСНІ <i>Т. Гонтар</i>	571
СКОТАРСТВО СТАЦІОНАРНЕ		СТРІТЕННЯ <i>О. Остапик</i>	573
<i>М. Тиводар</i>	552	СТРІЧКА <i>Г. Стельмащук</i>	573
СКРИНЯ <i>В. Сивак</i>	553	СТРІЧКА НАЧІЛЬНА <i>Г. Стельмащук</i>	573
СКРИПКА <i>І. Чупашко</i>	554	“СТРІЧНІ КУМИ” <i>С. Гвоздевич</i>	574
СЛОБОЖАНЩИНА <i>Р. Кирчів</i>	555	СТРУКТУРА СІМ'Ї <i>Р. Чмелик</i>	574
СНІП <i>Г. Виноградська</i>	556	СТРУКТУРАЛІЗМ <i>С. Павлюк, О. Кісь</i>	575
СОБАЧА КРОПИВА У		СУБЕТНОС <i>С. Павлюк</i>	577
ВІРУВАННЯХ <i>В. Галайчук</i>	557	СУБНАЦІЯ <i>С. Павлюк</i>	577
СОВІСТЬ <i>О. Сапеляк</i>	557	СУД ВОЛОСНИЙ <i>С. Макарчук</i>	578
СОЛОМАХА <i>Т. Гонтар</i>	557	СУД КОПНИЙ <i>С. Макарчук</i>	578
СОН-ТРАВА У ВІРУВАННЯХ		СУД ПОМІЩИЦЬКИЙ <i>С. Макарчук</i>	579
<i>В. Галайчук</i>	557	СУКОННИЦТВО <i>О. Никорак</i>	579
СОПЛКА <i>І. Чупашко</i>	557	СУПЕРЕТНОС <i>С. Павлюк</i>	580
СОРОК СВЯТИХ <i>О. Остапик</i>	558	СУПРЯГА <i>Г. Горинь</i>	580
СОРОКІВЦІ <i>С. Боньковська</i>	558	СУРМА <i>І. Чупашко</i>	580
СОРОЧКА <i>Г. Стельмащук</i>	558	СХОД ГРОМАДСЬКИЙ <i>Г. Горинь</i>	581
СОХА <i>С. Павлюк, Т. Файник</i>	558	СЮЖЕТ <i>Р. Кирчів</i>	581
“СОЮЗ УКРАЇНОК” <i>О. Сапеляк</i>	559	ТАРІЛКИ <i>І. Чупашко</i>	582
СПАДКОВІСТЬ ЕТНІЧНА <i>С. Павлюк</i>	560	ТАТАРИ В УКРАЇНІ <i>С. Павлюк</i>	582
СПАДЩИНА ТА ЇЇ		ТВАРИННИЦТВО <i>М. Тиводар</i>	583
СПАДКУВАННЯ <i>С. Макарчук</i>	561	ТВІР НАРОДНОГО	
СПАСА <i>О. Сапеляк</i>	562	МИСТЕЦТВА <i>М. Станкевич</i>	584
СПАСОВА БОРОДА <i>Г. Виноградська</i>	562	ТЕЛЕНКА <i>І. Чупашко</i>	584
СПІВ УКРАЇНСЬКИЙ ГУРТОВИЙ		ТЕСЛЯРСТВО <i>С. Гвоздевич</i>	584
<i>І. Чупашко</i>	563	ТЕОРІЯ ЕТНОСУ <i>С. Павлюк</i>	584
СПІЛЬНІСТЬ ЕТНІЧНА <i>С. Павлюк</i>	565	ТЕОРІЯ КУЛЬТУРНИХ КІЛ <i>С. Павлюк</i>	585
СПІЛЬНІСТЬ НАЦІОСОЦІАЛЬНА		ТЕРАКОТА <i>Р. Мотиль</i>	585
<i>С. Павлюк</i>	565	ТЕРЕН У ВІРУВАННЯХ ТА	
СПІЛЬНОТА ЕТНІЧНА <i>С. Павлюк,</i>		ОБРЯДОВОСТІ <i>В. Галайчук</i>	586
<i>М. Балагутрак</i>	566	ТЕРИТОРІЯ ЕТНІЧНА <i>С. Павлюк</i>	586
СПІЛЬНОТА		ТЕТРАПОД <i>О. Болюк</i>	587
ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА <i>С. Павлюк</i>	566	ТЕХНОЛОГІЯ ВИБІЙНИЦТВА	
СПОВІДАЛЬНИЦЯ <i>О. Болюк</i>	567	<i>Р. Дутка</i>	588
СПОВІДЬ <i>О. Сапеляк</i>	568	ТИП ЕТНІЧНИЙ <i>М. Балагутрак</i>	589
СТАРІЙШИНА <i>Г. Горинь</i>	568	ТИРЛИЧ У ВІРУВАННЯХ <i>В. Галайчук</i>	589
СТАРОСТА	568	ТКАНИНА ВИБІЙЧАНА <i>Р. Дутка</i>	589
СТАРШИНА ГРОМАДСЬКОГО		ТКАНИНА ГОСПОДАРСЬКОГО	
УРЯДУ <i>Г. Горинь</i>	568	ПРИЗНАЧЕННЯ <i>О. Никорак</i>	591
СТЕБКА <i>Т. Файник</i>	569	ТКАНИНА НАРОДНА	
СТЕЛЬМАСТВО <i>С. Гвоздевич</i>	569	ІНТЕР'ЄРНА <i>О. Никорак</i>	591

ТКАНИНА НАРОДНА	УКРАЇНЦІ С. Павлюк.....	612
ОДЯГОВА О. Никорак.....	УКРАЇНЦІ В АВСТРАЛІЇ О. Сапеляк.....	615
592	УКРАЇНЦІ В АРГЕНТИНІ О. Сапеляк.....	616
ТКАНИНА ОБРЯДОВА О. Никорак.....	УКРАЇНЦІ В БРАЗИЛІЇ О. Сапеляк.....	616
593	УКРАЇНЦІ В КАНАДІ С. Павлюк.....	617
ТКАНИНА ЦЕРКОВНА О. Никорак.....	УКРАЇНЦІ В МОЛДОВІ С. Павлюк.....	618
593	УКРАЇНЦІ В ПАРАГВАЇ О. Сапеляк.....	618
ТКАЦТВО О. Никорак.....	УКРАЇНЦІ В ПОЛЬЩІ С. Павлюк.....	619
594	УКРАЇНЦІ В РОСІЇ С. Павлюк.....	620
ТОКСЕМІЯ ЕТНІЧНА С. Павлюк.....	УКРАЇНЦІ В РУМУНІЇ С. Павлюк.....	621
597	УКРАЇНЦІ В СЛОВАЧЧИНІ С. Павлюк.....	622
ТОЛОКА Г. Горинь.....	УКРАЇНЦІ В США С. Павлюк.....	622
597	УКРАЇНЦІ В УРУГВАЇ О. Сапеляк.....	623
ТОПОЛЯ У ВІРУВАННЯХ ТА	УКРАЇНЦІ У ВЕНЕСУЕЛІ О. Сапеляк.....	624
ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	ФІБУЛА Г. Стельмащук.....	625
598	“ФІГУРА” ПРИДОРОЖНЯ М. Моздир.....	625
ТОРБАН І. Чупашко.....	ФЛОЯРА І. Чупашко.....	625
598	ФЛОЯРКА І. Чупашко.....	626
ТОРОКИ О. Козакевич.....	ФОЛЬКЛОР Р. Кирчів.....	627
599	ФОЛЬКЛОР АНТИРАДЯНСЬКИЙ	
ТОРОХКАЛО І. Чупашко.....	Є. Луньо.....	627
599	ФОЛЬКЛОР ДИТЯЧИЙ Є. Сявако.....	627
ТОЯ У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	ФОЛЬКЛОР МІСЬКИЙ О. Харчишин.....	628
599	ФОЛЬКЛОР УКРАЇНСЬКИЙ Р. Кирчів.....	629
ТРАДИЦІЯ О. Сапеляк.....	“ФОЛЬКЛОР ЧУДЕС” В. Дяків.....	631
600	ФОЛЬКЛОРИСТИКА Р. Кирчів.....	632
ТРАДИЦІЯ МИСТЕЦЬКА	ФОЛЬКЛОРИСТИКА	
М. Станкевич.....	УКРАЇНСЬКА Р. Кирчів.....	632
602	ФОЛЬКЛОРНИЙ РЕГІОН Р. Кирчів.....	633
ТРАНСПОРТ С. Гвоздевич.....	ФУНКЦІЇ СІМ’Ї Р. Чмелик.....	634
602	ФУНКЦІОНАЛІЗМ О. Кісь.....	635
ТРЕМБІТА І. Чупашко.....	ФУНКЦІЯ ПРОКРЕАТИВНА	
605	Р. Чмелик.....	635
ТРОЙ-ЗІЛЛЯ У	ФУТЕРКО Г. Стельмащук.....	636
ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	ХАРАКТЕР НАРОДУ М. Балагутрак.....	636
605	ХАРАКТЕР НАЦІОНАЛЬНИЙ	
ТРУБА КОЗАЦЬКА І. Чупашко.....	С. Павлюк.....	638
606	ХАТА Т. Файник.....	639
ТУЛУБ Г. Стельмащук.....	ХВОЯ У ВІРУВАННЯХ ТА	
606	ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук.....	641
ТУЛУМБАСИ І. Чупашко.....	ХЛІБ Т. Гонтар.....	641
606	ХЛІБ ОБРЯДОВИЙ Л. Герус.....	642
ТЮТЮН У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук.....	ХЛІБ-СІЛЬ Є. Сявако.....	643
607	ХЛІВ Т. Файник.....	643
УБРАНЄ Г. Стельмащук.....		
607		
УГОРЦІ В УКРАЇНІ С. Павлюк.....		
607		
УГОРЦІ ЗАКАРПАТТЯ П. Федака.....		
608		
УКРАЇНОЗНАВСТВО С. Павлюк.....		
608		
УКРАЇНСЬКА АВТОКЕФАЛЬНА		
ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА О. Сапеляк.....		
609		
УКРАЇНСЬКА ГРЕКО-		
КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА О. Сапеляк.....		
610		
УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА		
ЦЕРКВА КИЇВСЬКОГО		
ПАТРІАРХАТУ О. Сапеляк.....		
610		
УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВ’Я		
О. Сапеляк.....		
610		
УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР		
НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ “МУЗЕЙ		
ІВАНА ГОНЧАРА” Г. Івашків.....		
611		

“ХОЛМЩИНА” Г. Виноградська	644	С. Боньковська	667
ХОЛЯВКИ О. Козакевич	644	“ЧОРНОБРИВЦІ” Г. Стельмащук	667
ХОРЕОГРАФІЯ НАРОДНА		ЧОРТОПОЛОХ У	
В. ^Борисенко	644	ВІРУВАННЯХ В. Галайчук	667
ХРАМ Я. Тарас	646	ЧУГА Г. Стельмащук	667
“ХРЕСТ З ВОДИ” С. Гвоздевич	646	ЧУДО В. Дяків	668
ХРЕСТ НАГРУДНИЙ С. Боньковська	647	ЧУМАРКА Г. Стельмащук	668
ХРЕСТ НАЦЕРКОВНИЙ		ЧУМАЦТВО С. Гвоздевич	669
С. Боньковська	648	ЧУЧУРИНА У ВІРУВАННЯХ	
ХРЕСТ ПРИДОРОЖНІЙ М. Моздир	650	В. Галайчук	669
ХРЕСТ ПРИСАДИБНИЙ М. Моздир	651	ШАВЛІЯ У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук	669
ХРЕСТИКИ Л. Герус	652	ШАПКА Г. Стельмащук	669
ХРЕСТИНИ С. Гвоздевич	652	ШАРОВАРИ	
ХРЕЩЕННЯ О. Сапеляк	653	КОЗАЦЬКІ Г. Стельмащук	671
ХРЕЩЕННЯ		ШАФА В. Сивак	671
НОВОНАРОДЖЕНОГО С. Гвоздевич	654	ШАФАРНЯ В. Сивак	671
ХРИСТИЯНСТВО О. Сапеляк	654	ШЕВСТВО О. Никорак	672
ХРІН У ВІРУВАННЯХ ТА		ШЕЛЕСТИ Г. Врочинська	673
ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук	655	ШИПШИНА У ВІРУВАННЯХ ТА	
“ХРОНІКА НАУКОВОГО		ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук	674
ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА”		ШКОЛА І НАПРЯМОК В	
О. Сапеляк	655	ЕТНОЛОГІЇ Р. Кирчів	675
ХУДОЖНЯ ОБРОБКА ДЕРЕВА		ШКОЛА МАТЕРИНЬСЬКА Є. Сявавко	675
М. Станкевич	655	ШЛЮБ Р. Чмелик	675
ХУСТКА Г. Стельмащук	658	ШОВІНІЗМ ЕТНІЧНИЙ С. Павлюк	676
ЦЕНТРИЗМ ЕТНІЧНИЙ С. Павлюк	659	ШОПА Т. Файник	677
ЦЕРКВА О. Сапеляк	659	Шопка Л. Герус	677
ЦЕХ С. Гвоздевич	660	ШТАНИ Г. Стельмащук	678
ЦИВІЛІЗАЦІЯ С. Павлюк	661	ШУБА Г. Стельмащук	678
ЦИМБАЛИ І. Чупашко	661	ШУЛИКИ Т. Гонтар	678
ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ О. Саленяк	662	ЮПКА Г. Стельмащук	679
ЧАМАРА Г. Стельмащук	663	ЮПКА БАЄВА Г. Стельмащук	679
ЧАСНИК У ВІРУВАННЯХ ТА		ЯБЛУНЯ У ВІРУВАННЯХ ТА	
ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук	663	ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук	679
ЧЕМЕРКА Г. Стельмащук	663	ЯВІР У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук	680
ЧЕПРАГА Г. Врочинська,		ЯРМАРОК С. Гвоздевич	680
С. Боньковська	663	ЯРМО С. Гвоздевич	681
ЧЕРЕС С. Боньковська	664	ЯСЕН У ВІРУВАННЯХ ТА	
ЧЕРЕС ЧУМАЦЬКИЙ Г. Стельмащук	664	ОБРЯДОВОСТІ В. Галайчук	681
ЧЕРКЕСКА Г. Стельмащук	664	ЯЧМІНЬ У ВІРУВАННЯХ В. Галайчук	681
ЧИНБАРСТВО О. Никорак	664		
ЧИНКОТОРА Г. Стельмащук	666	ПЕРСОНАЛІЇ	682
ЧИСТИЙ ЧЕТВЕР В. ^Борисенко	666		
ЧЛЬЦЕ Г. Стельмащук,			

систем і способів життєдіяльності та самого середовища взаємодії з обопільною зміною базових парадигм соціокультурного життя обох контрагентів взаємодії суспільств, етнокультурних спільнот, локальних груп. Часто-густо А. має асиметричний характер, що може завершитися повною *асиміляцією* однієї зі сторін.

Літ.: Бахта В.М. Проблема аккультурації в современной этнографической литературе США // Современная американская этнография. — М., 1963; Acculturation in Seven American Indian Tribes. — Gloucester, 1963.

Р. Кісь

АКУЛЬТУРАЦІЯ ЕТНІЧНА — втрата етнічних ознак і рис етнічною спільнотою та набуття ознак і рис панівного етносу, що характерно для багатонаціональних імперських держав.

Аккультураційна динаміка етнокультурного переходу та засвоєння іноетнічної культури пов'язана з чисельністю етносу, рівнем і станом традиційної культури, пасіонарною здатністю, етнічною консолідованістю порівняно з окупаційним етносом.

А. е., часткова чи повна, властива всім завойовницьким державам, дії яких призвели до зникнення сотень етнічних спільнот.

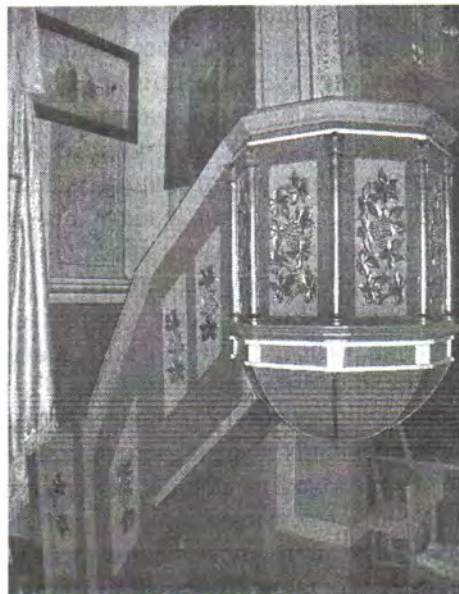
Аккультураційних впливів український народ зазнав у період польської, австрійської, угорської, румунської, а особливо — російської окупації.

Літ.: Нельга О. В. Теорія етносу. — К., 1997.

С. Павлюк

АМВОН (грец. *ambōn* — підвищення, кафедра) “амбон”, “амбона”, “казальниця”, “проповідальниця”, “кафедра”, “катедра” — одне із основних священних місць у храмі, з підвищення якого священник читає Євангеліє, виголошує проповіді (звідси — *проповідальниця*), “казання” (*казальниця*) християнам. Відомий з ранньохристиянського періоду під різ-

ними назвами. Його походження виводять з єврейської біми (беми) для читання Св. Письма чи пюпітру, кафедри, трибуни світських закладів античності, ідейним першовзірцем для яких було природне підвищення. Призначення, місце і конструкція його історично змінювались, внаслідок чого А. називають, залежно від віросповідання, два місця у храмі: передвітарне підвищення або переважно пристінну конструкцію нави — власне казальницю. В українських церквах трапляються обидва види, перший з яких притаманний храмам Східного обряду і відомий з часів Давньоруської держави; ін. увійшов у вжиток під впливом латинізації українців. А. найраніше згадується у постановах Лаодикійського синоду 371 р. У цей період його використовували для читання біблійних текстів, у Середньовіччі — для співу хористів (звідси ще одна назва — “нижній хор”). Для цих цілей застосовували і середню частину підвищен-

Казальниця. Церква св. Івана Богослова
с. Береги Самбірського р-ну
Львівської обл. 1864 р.

ня перед вівтарем, відокремленого однією або кількома сходами. Її дотепер у православних церквах називають *дияконський*, або *передвівтарний* А., інколи — *зовнішній престол* (*тетрапод*), на відміну від *головного престолу*, розміщеного, згідно з канonom, на основній осі будівлі. У католицьких катедрах інше підвищення, розташоване біля південної стіни поруч вівтаря і призначене для архієрея (єпископа), має назву *А. архієрейський, кафедра, катедра* (звідси — *катедральний храм*), *облачальне місце, трон*. Остання назва близька за змістом до особливого крісла для вінченосних осіб. Деяких із них у період існування Візантійської імперії в Константинополі коронували на А. У церквах Східного обряду катедри відповідає запрестольне крісло, “горне сідалище” (X ст., собор св. Софії в Києві), по боках якого ставлять сидіння для священників і дияконів (“сопрестолія”, синтрон), розміщених інколи на підвищенні біля східної стіни вівтаря. З XI ст. у латинських храмах застосовували ще один А. для читання Євангелія, який розміщували в апсиді навпроти дияконського А., що біля південної стіни, а в період бароко вони слугували також для проведення диспутів. Згодом один із А. було трансформовано у т. зв. антиамвон як декоративний елемент композиції отвору святилища, інколи у вигляді навісу над хрещальницею (хрестильницею, “купіллю” — кам’яною, рідше металевою або дерев’яною чашоподібною посудиною). У наві готичних костелів упроваджено третій А. — для тлумачення Слова Божого, читаного перед тим на передвівтарному підвищенні. У Середньовіччі використовували переносні А.-казальниці з метою виголошення проповідей для численної громади віруючих зовні храму (до унікальних належать дві переносні казальниці 60—80-х років XX ст. бі-

ля церкви с. Пилипець на Закарпатті). Згодом для цієї ж функції будували балкони, лоджії на західному фасаді споруди. Російська православна церква з 1667 р. не застосовує казальницю, згідно зі заборонаю її Синодом. З розвитком і поступовою зміною структури християнського храму, його облаштування визначились вимоги до А. Його будують у головній наві біля трансепту, кріплять переважно до північної стіни будівлі, опори (або інколи окремо стоячим) і виготовляють з дерева, інколи — каменю, металу. Основні його конструктивні частини становлять: мовниця (у плані форми кола, шести-, восьмикутника, рідко — пелюсткоподібна, XIII—XVI ст.), що нагадує коробку; сходи із парапетом; заплічок (або він відсутній); дашок, нижній край якого повторює геометричну форму мовниці, кріпиться до стіни і виконує акустичну функцію. За художніми ознаками найраніше відомий А. у візантійському мистецтві (V ст., Салоніки, тепер у Стамбулі): півкругле у плані підвищення, на яке ведуть сходи з обидвох боків, оздоблене фігурами у нішах, орнаментом. Як спадок античності у ранньохристиянських і середньовічних храмах для оздоблення мовниці застосовували колони (VI ст., собор св. Софії у Константинополі та базиліка Сан-Аполінаре Нуово у Равенні; бл. 1000 р., базиліка св. Марка у Венеції). Романські А. прикрашали інкрустаціями з різнокольорових мармурів, фігурами птахів, рельєфами зі сценами Старого і Нового Заповітів. У період ранньої готики з’явились пристінні А., а також у формі лоджій і балконів (катедри Пізи, Сієни), що переважали пізніше у ренесансних храмах (катедра Прато). Вигадливо декоровані барокові та рококові пристінні А. (XVIII — пер. пол. XIX ст.), конструктивне вирішення яких підпорядковували пластичним формам квітковий

АНАЛІЗ КОМПОНЕНТНИЙ

чаші, пащі риби, човна св. Петра з якорем на хвилях, скульптурним сюжетам (Самсон, що роздирає пащу лева, отці церкви, євангелісти, апостоли, ангели, путті) та ін. Частими мотивами оздоблення були виноградна лоза, її листя та грона. Край дашка мовниці прикрашали різьбленими китицями і звисаючими драперіями, до внутрішньої частини якого кріпили скульптуру голуба — символа Святого Духа — в промінні, а завершували композицію Всевидяче Око, Трійця, Іван Хреститель та ін. Замість рельєфних композицій парпет мовниці, сходів, площини дашка і заплічка могли заповнювати живописом, окремі елементи різьблення інколи золотили. До побудови такого виду казальниць і їх оздоблення залучали фахових майстрів, робота яких цінувалась дорого; менш заможні, переважно сільські парафії, замовляли нар. майстрів. В Україні відзначається зведений турками у др. пол. XVII ст. унікальний А. — мінбар колишнього домініканського костелу Кам'янця-Подільського, що використовувався ними у цей час як мечеть. Парпет сходів і мовницю прикрашає ажурне різьблення зі східними мотивами орнаменту. А. періоду класицизму, відповідно до вимог стилю, декорували значно скромніше. Наступні стилеві епохи суттєвих змін у форму й оздоблення навісного А. не внесли.

Літ.: О.др. Мирослав Іван Любачівський. Літургіка: Храм—посуди—риз, дзвони—мощі—образи, книги церковні—церковний спів. — Рим, 1990; Архітектура: Короткий слов.-довід. — К., 1995; Вагнер К., Форґрімлер Г. Короткий теологічний словник / Пер. з нім. о. д-ра Олександра Авраменка. — Л., 1996; Моздир М. Експедиція на Закарпаття 1995 року // Народознав. зош. — 1998. — № 1.

О. Болюк

АНАЛІЗ КОМПОНЕНТНИЙ (грец.

analysis — розкладання, розчленування; лат. *componentis* — той, що складає) — науковий комплексний підхід, основу якого

становить з'ясування великоформатних етнологічних питань (етносів, внутрієтнічних взаємозв'язків, соціальних і суспільних відносин, побутово-культурний аспект і под.), коли для цього залучається значний масив інформації з різних сегментів буття. Вагомим принципом А. к. є кількісна оцінка найрізноманітніших соціальних і суспільних виявів, культурно-духовних дій, існуючих матеріальних цінностей тощо за найістотнішими етнічними ознаками, з котрих формується обґрунтування їх джерел і час походження.

Головне в А. к. — надати накопиченим численним відомостям із традиційного побутово-культурного життя етносу семантичного визначення понять і термінів, якими користувалися носії цієї культури. Лінгвістично-понятійна систематизація всього спектра культури за методикою А. к. дає змогу розкрити ієрархічну структуру внутрієтнічних взаємозв'язків, систему спорідненості, психоповедінкові особливості, своєрідність усіх духовно-культурних аспектів та ін.

Методичними засобами А. к. можна досягти повновартісної класифікації етнографічних матеріалів через сферу чітко окресленої семантики і понять.

Літ.: Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса. — М., 1983; Тиводар М. Етнологія. — Ужгород, 1998.

С. Павлюк

АНАЛІЗ КРОС-КУЛЬТУРНИЙ —

розпрацьована сучасна наукова методика дослідження міжкультурних зв'язків через диференційований підхід до кожного явища культури, побуту, поведінки, соціальних відносин тощо багатьох етносів і в такий спосіб пошуку їхніх первісних ознак і процесу засвоєння різними етнічними спільнотами. Вагомою позицією А. к.-к. є простеження зміни окремого елемента культури в однорідному етнічному

середовищі. Математично-статистичні засоби цієї методики етнологічних досліджень дають змогу варіабельності в характеристиці тих чи ін. рис культури різних етносів. Наукова кореляція отриманих даних допомагає виявити ознаки, за якими можна простежити їх першооснову. Роздроблення культурних явищ на найменші елементи за крос-культурною методикою є підвалинами реального й автентичного пізнання процесу формування етнокультурної стилістики та її багатоманітності у різних народів під впливом об'єктивних чинників — природних, кліматичних, суспільних, історико-політичних та ін.

С. Павлюк

АНАЛОГІЯ ЕТНІЧНА (грец. *analogia* — відповідність) — часткова або повна подібність етнічних явищ, процесів, традицій сусідніх етносів певного етноландшафтного масиву. Здебільшого близька спорідненість етнокультурних традицій може простежуватися в етносах, генеза котрих стосується єдиного мегаетнічного середовища (романо-германського, слов'янського та ін.). А. е. може призвести до утворення подібних ландшафтів — кліматичних умов. Подібні ситуації як аналогічні простежуються в окремих елементах етнічної традиційності народів гірських ландшафтів Карпат, Балкан тощо, а також лісових, лісостепових або степових ландшафтних ареалів.

До сфери А. е. належить і динаміка перебігу відповідних явищ, процесів.

С. Павлюк

АНАЛОЙ (середньогрец. *analogeion* — досл. підставка для книжок) “аналогій”, “аналогіон”, “налой”, “поставець”, “стоянець” — переносний або стаціонарний столик із похилим верхом, що слугує у храмах підставкою для богослужбових книг. На нього також кладуть хрест

із Розп'яттям, ікону для вшанування вірними, тоді А. ставлять біля бічних віктарів або *тетраподу*, який іноді називають головним А. (*Церковне облаштування дерев'яне*). Його дещо змінена конструкція нагадує спеціальне обладнання для переписування книг, відоме у християнстві з Раннього Середньовіччя і яке часто зображували в давніх літературних джерелах (Остромирове євангеліє, XI ст.; Радзивиллівський літопис, XIII—XV ст., та ін.). Збережені в українських храмах найдавніші А. датують XVII—XVIII ст. Вони повністю дерев'яні, окремі їх деталі виготовляють з ін. матеріалів (тканини, шкіри). Різновидом А. є вузька шафка з глухими стінками та поличками для книг, завершена дво-, чотирихилим верхом-стілницею (пюпітром), що могла бути рухомою завдяки опорі-стрижневі. Такий А. подекуди називають “клірос” — від назви місця у церкві, з якого церковнослужителі читають богослужбові книги. Його оздоблення лаконічне і виражається насамперед у формі профілювань деталей пюпітру та підставки, зрідка доповненим різьбленим орнаментом площин стінок. Різноманітністю декору вирізняються стаціонарні,

Аналой двоніжковий з двома проніжками на “п'ятах”. Пер. трет. XX ст. Зберігається у захристії. Церква св. ап. Петра с. Чернихів Самбірського р-ну Львівської обл. 1877 р.

призначені для ікони А. XVIII ст., форма яких нагадувала фрагмент восьмигранної колони, рясно оздобленої ажурним різьбленим орнаментом із рослинними мотивами, позолотою, живописом, що засвідчує барокові впливи. Одночасно з такими типами А. побутовали і легші, зручні для перенесення, відомі ще у візантійському християнському житті. Їх конструкцію становила похила стільниця із дощечкою-тримачем; опора; одна або кілька ніжок чи округла, багатокутна підставка. Завдяки такому типові А. утворилось багато їх різновидів з додатковими елементами — полочки для книг, для вибору оптимальної висоти пюпітру фіксатори з отворами в опорі, проніжки, кріплені на певній висоті залежно від його конструкції. Замість дощатих ніжок інколи застосовували точені опори, що формою нагадували балясини. У такому випадку опору знизу кріпили до підставки. А. такої конструкції накривають домотканими або дорогими фабричними тканинами чи вишиваними рушниками, тому особливою декоративністю вони не вирізняються. У храмах латинського обряду А. притаманні складні художні форми й оздоблення, наприклад, похила підставка опирається на крила орла, який тримає в лапах кулю (XVI ст.); пюпітр виготовлений у формі мушлі або картуша, оточеного путті; підставкою інколи слугувала різьблена композиція, що символізує Голгофу (XVIII ст.) та ін. До переносних складуваних А. належать два підтипи. Конструкцію одного з них, яка, ймовірно, відома з XI ст., утворюють рухомі Х-подібні ніжки, з'єднані посередині шарнірним стрижнем. До них внизу кріплять дощаті підставки, вгорі планки сполучені міцною тканиною, іноді — шкірою, на яку кладуть священні пред-

мети, що дає змогу розкласти і скласти А. Ін. форма конструкції А. та його розміри відносно невеликі, оскільки він слугує підставкою для Євангелія на головному престолі. Негроміздкий пюпітр, похилу площину якого підтримують тримачі, зафіксовані у пазах двох рейок або ніжки, виник у храмах латинського обряду XIII ст., повністю замінивши у XVI ст. гаптовану й оздоблену китицями подушку для літургійних книг. Такий вітварний А. у церквах трапляється рідко, що засвідчує вплив християнства західного обряду (XX ст., с. Кізілів Буського р-ну). Подібні переносні, але не складувані, т. зв. настільні А., використовують у ризницях, на хорах, приватних каплицях християн-латинники. З огляду на простоту конструкції та лаконічне оздоблення, А. виготовляли пер. нар. майстри. Лише складні, вишукано оздоблені А., зокрема для ікон, дають підставу про авторство досвідчених сницарів.

Літ.: Християнство: Слов. — М., 1994; Моздир М. Експедиція на Закарпаття 1995 року // Народнознав. зош. — 1998. — № 1; Декоративно-ужиткове мистецтво: Слов. — Л., 2000; Станкевич М.Є. Українське художнє дерево XVI—XX ст. — Л., 2002.

О. Болюк

АНГОБ (франц. *engobe* — обмазка) — глиниста маса, яка складається з глини, піску та кольороутворювальних оксидів металів. Використовується у гончарстві. Розрізняють А. білі, виготовлені на основі білої глини ("побілу"), та кольорові — із глини з кольороутворювальними домішками (для отримання зеленого А. до глини додають оксид хрому чи міді, синього — оксид кобальту, жовтого — оксид сурми та ін.).

А. наносять на поверхню керамічних виробів до випалу, він перекриває колір і структуру черепка. Процес нанесення А. називається *ангобуванням*, і його виконують за допомогою таких способів, як

тканини, репсових набивних тканин, плису та ін. К. часто шили з того самого матеріалу, що й спідницю. Плисом оздоблювали низ спідниці, а К. — по горловині, правій полі та низу. За кроями К. розрізняють відрізи в талії й суцільні. На Правобережжі панували К. з суцільною спинкою, приталені, розширені донизу клинами, або вставками, що утворюють бантові складки. Таких складок могло бути п'ять, дев'ять і більше. Над кожною пришивали маленький гудзик або шматочок кольорової тканини. Довжина К. доходила до середини стегна. К. "до зборів", відрізу в талії зі суцільнокроєними передніми пілками шили в Черкаському р-ні, довжина її сягала нижче колін. На Лівобережжі невідрізи, приталені К. були двобортними, лінію талії піднімали, орнамент зосереджували на краю правої поли або в нагрудній частині. Усі К. мали легку підкладку.

Літ.: Николаева Т. А. Украинская народная одежда. Среднее Поднепровье. — К., 1988.; Корнієнко Г. Традиційний одяг Черкащини кінця XIX — початку XX ст.: Каталог виставки. — Черкаси, 1993.

Г. Стельмащук

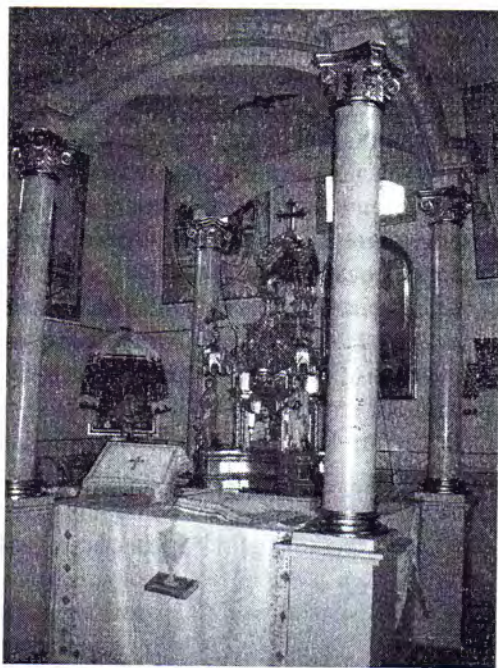
КИБАЛКА — складова жіночого головного убору, зокрема півкільце, кільце, обручик, виготовлені з льону, коноплі, обшиті тканиною, з лубу, будь-якого шттивного матеріалу. Накладали на волосся під очіпок, хустку, намітку. В генетичному сенсі походить від дівочої начільної пов'язки і, крім практичної, виконує оберегову функцію.

Літ.: Стельмащук Г. Г. Традиційні головні убори українців. — К., 1993.

Г. Стельмащук

КИВОРІЙ ("ківорій", "ківоріон", "ківоріон", "сін", "сень", "піднебесне", "поднебесное", "балдахин") — переважно куполоподібне, напівсферичне накриття над головним престолом, яке опирається на чотири колони, стовпці, що можуть слу-

гувати і каркасом престолу. Виготовлений найчастіше з дерева, інколи — мурований або металевий, має символічне та декоративне значення. Первісні К. будували для кріплення з внутрішнього боку купола К.-ковчега — металевого посуду для зберігання Найсвятіших Тайн у вигляді символу Святого Духа — голуба, який інколи теж називали К. Купол увінчував хрест з Розп'яттям, оточений поставленими і підвішеними лампадами, живими квітами. Жертовник і простір між опорами купола закривали завіси, що нагадували заслони у храмі Соломона. Християни застосовували К. спочатку у романських храмах, хоча подібні накриття широко використовують і дотепер на Сході у вигляді заслони з дорогої тканини — балда-

Киворій. Кін. XIX — поч. XX ст. Дерев'яна УГКЦ Архістратига Михаїла р. с. Соснівка (Нанчілка Мала) Старосамбірського р-ну Львівської обл. 1798 (1790)

хин від сонячного проміння і для засвідчення величі особи, що на троні, ложі, у наметі. Завдяки релігійним, економічним та ін. взаємозв'язкам Київської Русі зі Сходом, К. відомий з XI ст., набувши слов'янської назви "сінь", "сень". У храмах над престолом К. символізує небозвід над Землею. У латинських храмах К., окрім головного жертовника, могли увінчувати також бічні вівтарі, хрещальницю, а над гробом або релікварієм святого його називають *конфесією*. Тут називають К. і відому в православному обряді дарохранильницю, вміщену в К. Архітектурні стилі відбилися й на оздобленні К. Побудову К., як і решту облаштування — *престолів, жертовників, іконостасу* й ін. речей для Богослужб, доручали винятко-

во високофаховим майстрам своєї парафії або запрошували з околиць чи замовляли у цехових майстрів. Такі надбудови над престолом містить не кожен український храм, оскільки це залежало від величини святилища, спроможності парафіян платити майстрам за виготовлення К.

Літ.: о.др. Мирослав Іван Любачівський. Літургіка: Храм-посуди-ризи, дзвони-мощі-образи, книги церковні-церковний спів. — Рим, 1990; Декоративно-ужиткове мистецтво: Слов. — Л., 2000.

О. Болюк

КИВОТ (грец. *артофоріон*, гробниця, єрусалим, кіот, перистерій, сіон) — невелика дерев'яна шафка з дверцятами, призначена для зберігання Пресвятої Євхаристії, Напередосвячених Дарів для богослужб у Великий піст і Запасних Святих Дарів для причащення хворих. Виготовлена найчастіше у вигляді макету церкви, яка символізує утвердження Церкви Христової та спасіння людства у Новому Заповіті або гробу Господнього. У деяких храмах К. зсередини позолочений чи оббитий білою шовковою тканиною. Займає на головному *престолі* центральне місце. По боках К. ставлять одно-, дво-, трисвічники або семисвічник поза ним; перед ним кладуть антимінс, обабіч — Євангеліє, нап্রেстьольний хрест. До XVI ст., зокрема у латинських храмах, К. передували навісні, вишукано оздоблені вівтарні *ковчеги*, найчастіше у формі голуба як символу Святого Духа, та стінні вмістилища (залишилися у молитовних домах окремих протестантських течій), пізніше вільно розташовані у вівтарі. Останній варіант властивий готичним костелам. Для них кам'яний К. виготовляли у формі шпильчастої вежі з архітектурними деталями цього стилю. Кожна мистецька епоха привнесла в оздоблення К. свої елементи,

Кивот (головний фасад). Сер. XX ст. (?). Церква Покрови Богородиці Архітектор Л. Левинський. с. Нижнє (Болозів Долішній, Болозов, Болозова) Самбірського р-ну Львівської обл. 1939 р.

а форма його виражала архітектуру того чи ін. стилю. В українських церквах найпоширенішою формою К. є храм, рідше — шафка з дверцятами, на яких завжди зображають чашу Нового Заповіту, сонячний диск над нею, проскуру й анаграму Христа. Над шафкою інколи розміщують скульптуру лежачого на Євангелії Агнця. Все церковне облаштування, як і К. зокрема, виготовляли фахові майстри, рідше — досвідчені нар. умільці. В окремих регіонах України православні називають К. божник — дерев'яну прикрашену поличку або шафку, рідше засклену, для хатніх образів й ін. святих речей. Окрім К., певні облаштування латинського храму теж називають *табернаклем*, зокрема *киворій* папського вітаря собору св. Петра у Римі.

Літ.: о.др. Мирослав Іван Любачівський. Літургіка: Храм—посуди—ризми, дзвони—мощі—образи, книги церковні—церковний спів. — Рим, 1990; Декоративно-ужиткове мистецтво: Слов. — Л., 2000.

О. Болюк

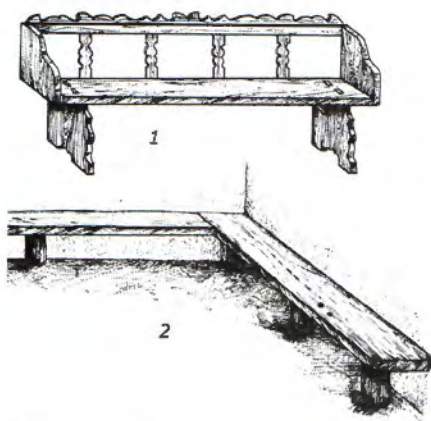
КИЛИМАРСТВО — виготовлення килимів і килимових виробів з вовняної пряжі ручним або машинним способом, традиційна, найважливіша галузь нар. ткацтва, нар. ремесла і промислу та нар. мистецтва. На теренах України килими з найдавніших часів слугували людині для утеплення і прикрашання житла (завішування стін, покривання скрині, стола, ліжка, підлоги, саней), ними сплачували данину. Археологічні дослідження підтверджують наявність килимових виробів в античних містах, скіфських оселях Північного Причорномор'я. Літописні відомості засвідчують найбільше піднесення давнього К. у Київській Русі — др. пол. X—XII ст. Спочатку килими виготовляли в домашніх умовах, що впродовж тривалого періоду було одним із основних жі-

Килим "Скорця" (фрагмент).
с.Мосорівка Заставнівського р-ну
Чернівецької обл. 30—40-ві рр. XX ст.

ночих занять. Згодом К. трансформується в ремесло, яким стали займатися й чоловіки. Вони виготовляли килими переважно на замовлення та на місцеві ринки. У XVI—XVII, зокрема XVIII ст., їх ткали в поміщицьких майстернях, килимарських цехах і фабриках Волині, Поділля, Галичини. У цей час виробництво килимів зазнало розквіту і на Полтавщині, Чернігівщині та Київщині. Наприк. XIX ст. К. поступово занепадає. Земства й інтелігенція вживали заходів щодо його відродження. Особливо результативно була діяльність Полтавського та Чернігівського губернських земств. На основі давніх прославлених осередків Полтавщини (Решетилівці, Миргороді, Зінькові, Полтаві, Опішні, Нових Санджарах), Чернігівщини (Дігтярях), Київщини (Баришівці, Скопцях), Поділля (Клембівці, М'ястківці, Городківці) у 20—30-х рр. XX ст. засновано килимарські артілі. У 40—50-х рр. такого типу промартілі організовані в Косові, Глинянах, Коломиї (на Буковині), Ганичі (на Закарпатті).

Сировиною для виготовлення килимів на основу слугували льон, коноплі, згодом — бавовна, на піткання — вовна, з кін. XX ст. — напіввовняна та синтетична пряжа. Традиційно пряжу фарбували натуральними рослинними (з відварів трав,

Лави: 1 — с. Ганьчова, Північна Лемківщина;
2 — с. Чудин, Радомишльського р-ну Житомирської обл. Кін. XIX ст.;

ЛАВА ЦЕРКОВНА — дерев'яний предмет для сидіння, що використовують церковнослужителі (читці, співаки), які під час богослужінь розташовані у бокових приміщеннях нави — крилосах (“кліросах”). Л. ц. або відмежоване балюстрадаю і карнизами підвищення, залежно від місця їх розташування, подекуди називають “крилоси”, “кліроси”. Така сама назва властива одному із різновидів аналоя — шафкоподібній конструкції з похилими верхами для церковних книг. Згідно зі східним обрядом, церковні співці займають місце на хорах (емпорі) — нависаючому над навою підвищенні у вигляді балкону, куди ведуть сходи (див.: *Церковне облаштування дерев'яне*). В Україні найпростіша конструкція Л. ц. подібна до аналогічних хатніх меблів: до дошки-сидіння прикріплені щонайменше дві опори. Тепер їх ставлять або вздовж стін нави для сидіння старших осіб, або рядами з вільним проходом по головній осі храму для всіх парафіян, що засвідчує вплив латинського обряду, оскільки у Православній церкві загалом не прийнято сидіти під час богослужіння. Вирізняється давній тип Л. ц. із

ажурно різьбленою перекидною спинкою, рухомою завдяки шарнірному кріпленню до сидіння. Вони виникли у готичний період, розміщували їх біля каміна, згодом використовувались у храмах, свідченням чого є збережені лави у волинських і закарпатських церквах. Л. ц. складнішої тектоніки: сидіння зі спинками та вузькими столиками для опертя рук, часто із похилою стільницею, відкидними чи стаціонарними дошками-“клячниками” для вклякання в певні моменти богослужінь, поличками для церковних книг — поєднують конструкцію власне лав, аналоя й інколи “клячника” (див.: *Сповідальниця*). В останньому випадку такий тип Л. ц. або дещо простішої конструкції є в католицьких храмах, у т. ч. українських. Окрему групу ранньохристиянських сидінь, призначених для кліру, становлять серед-

Церковні лави. Кін. XIX — поч. XX ст. (?). Церква св. ап. Петра. с. Чернихів Самбірського р-ну Львівської обл. 1877 р.

ньовічні сиділії (лат. *Sedilia*), муровані у нішах бічних стін пресвітерію (святيليща) переважно монастирських храмів. Їх у готичному періоді поступово витіснили з ужитку дерев'яні сталлі (давньогерм. *Stalle*). Останні, як різновид облаштування храму, сницарі виготовляли здебільшого з дубового дерева, а їх площини вигадливо профілювали та заповнювали різьбою,

мальованими композиціями, інкрустацією, інтарсією і под. Особливо вишуканий декор ренесансних, барокових, рококових сталлі, який увібрав з кожного стилю властиві йому орнаменти й елементи: аркатуру, колонки, руст, волюти, рокайль та ін. Такі ж мотиви оздоблення, але набагато скромніше, застосовували нар. майстри під впливом художньо-стильових віянь у Л. ц., призначених для сидіння парафіян. Модерн привніс спрощені форми. У сучасних християнських храмах застосовують лави або крісла лаконічних форм, виготовлені фабричним способом і не лише з деревини, а й з штучних матеріалів.

Літ.: Krajewski Ks. Mała encyklopedia architektury i wnętrz. Wyd. Drugie. — Wrocław; Warszawa; Kraków, 1999; Станкевич М.Є. Українське художнє дерево XVI—XX ст. — Л., 2002; Декоративно-ужиткове мистецтво: Слов.: У 2 т. — Л., 2000. — Т. 1.

О. Болюк

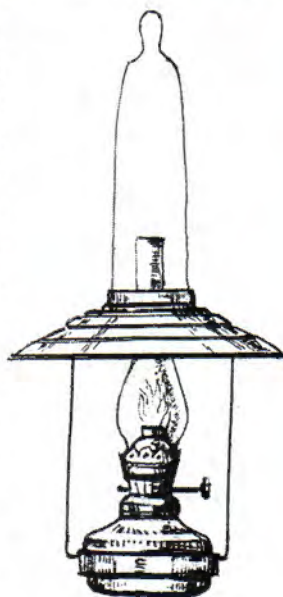
ЛАДКАНКА (“ладкання”) — давня назва українських обрядових весільних пісень і обрядового весільного співу, що збереглася й дійшла до нашого часу в Карпатах і Прикарпатті, зокрема на Бойківщині. Вирізняються піднесено-урочистим і емоційно-ліричним настроєм, типовою для давніх обрядових пісень віршовою і ритмічною формою (7 + 7) та специфічною мелодикою. Ладканням (латканням) у недалекому минулому супроводилися всі акти нар. весільного дійства. Їх виконавцями були традиційні учасники цього дійства — свахи, заміжні жінки. Подекуди збереглися лише залишки такого обрядового співу. В західній частині Українських Карпат зафіксовані також сліди побутування пастуших, жнивних, сінокісних, ягідних і грибних Л., які склалися за зразком весільних і виконувалися з їхніми мелодіями.

Літ.: Колеса Ф. Старовинні мелодії українських обрядових пісень (весільних і колядок) на Закарпатті // Ф.М.Колеса Музикознавчі праці. — К., 1970; Гошовский В. У истоков народной музыки славян. Очерки по музыкальному славяноведению. — М.,

1971; Кирчів Р. З фольклорної архаїки на Бойківщині // Р. Кирчів Із фольклорних регіонів України: Нариси й статті. — Л., 2002.

Р. Кирчів

ЛАМПА ГАСОВА — різновид світильників промислового виробництва, яким міщани та селяни освітлювали помешкання. Авторами унікального винаходу були львівські аптекарі І. Зег та І. Лукасевич. Вони вперше 1853 р. застосували цю лампу і гас — горючу речовину, добуту з нафтової ропи внаслідок її хімічного очищення. Виробництво Л. г. розпочалося у др. пол. XIX ст., її використовували у міщанському житлі міст і містечок. На поч. XX ст. Л. г. стала доступною в освітленні нар. житла багатих селян. Бідніший прошарок селян не мав змоги її придбати. І лише у 30—40-х рр. XX ст. збільшення випуску Л. г. та зменшення їх вартості сприяло закупівлі Л. г. усіма прошарками селян. Л. г. виготовляли з металу, скла, бронзи, міді, порцеляни. Вони були довільні за розмірами, формою, конструкцією, декоративним оздобленням і кольоровим вирішенням. Л. г. складалася з резервуара на гас, пальника, всередині якого був фіксатор і регулятор гноту, лампового скла та пристосування для перенесення чи підвішування. У хаті Л. г. ставили на стіл, припечок печі, “комінок”,

Лампа гасова. Сер. XX ст.

ОБЛАШТУВАННЯ ЦЕРКОВНЕ ДЕРЕВ'ЯНЕ — система сакральних, обрядових та ужиткових предметів храму, створених у процесі або після його побудови і використовуваних для священнодійств та церковних потреб священнослужителями й парафіянами. Окремі предмети в церкві мають стале місце, визначене впродовж історичного розвитку християнства та зумовлене вимогами конфесії, і наповнюють інтер'єр кожної основної частини: святилище (вівтар, пресвітерія, пресбітерія, “Святая Святих”, “хор”); наву (наос, неф, храм вірних, “корабель”) або ще й бічні нави (трансепт, крилоси, кліроси, приділи, параеклесью); бабинець (нартекс, пронаос, притвор, сіни, прапрат, “рай”); у просторих храмах — хори (емпору, інколи — каплицю, якщо є — верхню, “теплу церкву”) та допоміжні приміщення: ганок (екзонартекс, крухту, присінок, притворзовнішній) і захристію (ризницю, пала-

марню, дияконник, сосудохранильницю). Так один із основних предметів храму — головний престол згідно канону завжди розміщують посередині святилища нерухомо. На ньому, на головній вісі будівлі, стоїть кивот для зберігання дарохранильниці зі Святими Дарами. В окремих церквах головний престол увінчує зазвичай склепінчастий ківорій. Ліворуч від нього, біля північної стіни святилища, стоїть проскомидійник. У просторих храмах позаду престолу розміщують крісло — “горне сидалище” для архієрея (єпископа), по боках якого ставлять сидіння для священників та дияконів — “сопрестолія” (синтрон, синфрөг). Над ними на східній стіні малюють чи кріплять запрестольну (храмову) ікону, або її вмонтовують у пристінний вівтар, подібно вівтарям у бічних навах, що є впливом латинського обряду. У церквах святилище від нави відокремлює іконостас, який впродовж свого розвитку набув різноманітних композиційних варіантів. У дерев'яних храмах своєрідним обрамленням може слугувати профільований край конструкції будівлі, що утворює декоративний отвір у святилище. Профілюванням та різьбленням можна також оздоблювати край вирізу поміж навою та притвором. Перед іконостасом є підвищення — солея, середня частина якої інколи має округлий виступ — амвон. Така ж назва властива казальницям, споруджуваним переважно біля північної стіни у католицьких храмах. Перед солеєю у наві на вісі будівлі розміщують тетрапод. На нього або на переносний аналой, який використовують також для ін. церковних потреб, на головні християнські свята кладуть празничкову ікону для вшанування вірними. У крилосах облаштовують підвищення з декоративною огорожею або лави зі столиками для книг, які стоять і у наві

Феретрон “Богородиця з Дитям”
(аверс). 60-ті рр. XIX ст.
Церква св. Івана Богослова 1864 р.
с. Береги Самбірського р-ну Львів-
ської обл.

переважно католицьких храмів. В останніх, особливо катедрах або монастирських церквах, трапляються сталі — нерухомо монтвані конструкції вздовж бічних стін пресвітерію, часто рясно оздоблені й призначені для сидіння священнослужителів та монахів. Уздовж стін головної або бічних нав розміщують сповідальниці. Тут так само можуть знаходитись процесійні ікони (феретрони) та фігури зі зображенням Христа, Богородиці, встановлені на підвищенні, подібно бічним віварям, розміщуваних у приділах чи біля опор нави. Поруч можуть стояти “клячники”. У католицьких храмах важливими предметами облаштування є хрестильниці (хрещальниці, баптистерії) — чашоподібні посудини, призначені для Таїнства Хрещення. Їх розташовують неподалік святилища або казальниці, іноді — у притворі, де, згідно з латинським обрядом, розміщують також пристінні посудини із освяченою водою.

Органи — духові інструменти для музичного супроводу богослужб західного обряду (меси) — опоряджують на хорах над входом у наву або біля нього чи інколи — біля пресвітерію. Вони можуть бути прикрашені дерев'яними скульптурними композиціями. Подекуди у святилищах, навах, каплицях, криптах (підземеллях) соборних, катедральних, монастирських храмів або у печерах лавр зберігаються святі мощі у релікваріях (“конфесіях”) — оздоблених скляних, металевих, деколи дерев'яних вмістилищах різної форми для вшанування їх християнами.

Унікальним прикладом облаштування інтер'єру бічної нави є дерев'яна домовина у церкві Покрови с. Митулин Золочівського р-ну, призначена для молебнів за парафіянами, зниклими безвісти. До предметів, використовуваних для заупокійних

треб, належать також панахидник (канун, канон, канунник) — столик із комірками для свічок і Розп'яттям, який розміщують у притворі, та мари, катафалк (катафалок) — підвищення різної конструкції для встановлення труни. Останні зберігаються поза внутрішнім простором храму. У притворі трапляються церковна шафа, іноді скриня для зберігання священничого убрання (риз) та ін. речей. Такі ж церковні меблі найчастіше тепер стоять у ризниці. Тут так само знаходиться умивальниця, сосудохранильниця (звідси — така ж назва і ризниці) — шафка для зберігання священного посуду, церковного начиння.

Інтер'єр храму також наповнюють дерев'яні, металеві, іноді керамічні освітлювальні прилади, світло яких символізує Господа, духовну радість, вічне життя. Їх поділяють на “неподвижне світло” — т. зв. павуки (хороси, полікандило, панікандило), кріплені до стель будівлі; одно-, дво-, трисвічники (трійці), які стоять на головному та бічних престолах, тетраподі; семисвічник — на престолі чи позаду нього; поставник (кандило) — перед намісними іконами; та “подвижне світло”: ставник (ставець, поставець, примикирій, лампада, переносна свічка, дияконська свічка); двосвічник (дикирій, двокирій) і трисвічник (трикирій). До дрібніших предметів, але не менш важливих у богослужбах, належать процесійні (запрестольні) хрести, патериці, хоругви (“корогви”, “фани”) — церковні знамена із зображеннями на полотнищах Христа, Богородиці або біблійних сюжетів та ін. Дерев'яне облаштування церкви виконували професійні майстри, які надавали виробу художніх ознак, властивих візантійському та західноєвропейському мистецтву. Проте багато творів свідчать про авторство нар. майстрів, які відображали впливи тих самих стилів по-

своєму, залишаючи в основі традиції оздоблення, притаманні місцевим естетичним вподобанням.

Літ.: о. М.М. Соловій ЧСВВ. Літургіка для українських католицьких шкіл: У 2-х ч. — Торонто, 1959. — Ч. 1. Святі речі; о.др. Мирослав Іван Любачівський. Літургіка: Храм-посуди-ризи, дзвони-мощі-образи, книги церковні-церковний спів: У 2-х ч. — Рим, 1990. — Ч. 1.; Християнство: Словарь / Под общ. ред. Л.Н. Митрохина и др. — М., 1994.; Архітектура: Короткий словник-довідник / А.П. Мардер, Ю.М. Евреїнов, О.А. Пламеницька та ін.; За заг. ред. А.П. Мардера. — К., 1995.: Іл.; Вагнер Карль, Форґрімлер Герберт. Короткий теологічний словник / Пер. з нім. о. д-ра Олександра Авраменка. — Л., 1996.; Станкевич М.Є. Українське художнє дерево XVI—XX ст. — Л., 2002.; Моздир М. Експедиція на Закарпаття 1995 року // Народознав. зощ. — 1998. — № 1.; Декоративно-ужиткове мистецтво: Словник: У 2 т. / Запаско Я.П., Голод І.В., Білик В.І. та ін. — Л., 2000. — Т. 1.

О. Болюк

ОБЛИВАНИЙ ПОНЕДІЛОК (Світлий понеділок) — другий день Великодніх свят. У цей день обливалися водою, зазвичай хлопці обливали дівчат, навіть могли кинути у річку чи потік. Обливання відбувалося в жартівливо-ігровій формі. Дівчата намагались відкупитись писанками. Кожна дівчина вдавала, що уникає обливання, а насправді прагнула цього, оскільки це було своєрідним виявом уваги хлопця до дівчини. Часто обливання мало ритуальний характер. На Закарпатті хлопці з самого ранку ходили “поливати”, заходили в хату, де була дівчина, і казали: “Прийшли мити”. Дівчина виходила на двір, хлопці три рази зливали на руки воду, якою вона мила лице, за це дарувала писанки. На Поділлі дівчина наперед знала, хто прийде “уливати”, бо цей хлопець на “колодку” наказав у неї писанки. На Покутті дівчину викликали з хати, лили на голову воду, за це отримували писанки. На Бойківщині замість обливання подекуди хлопці били дівчат кропивою. Дещо меншого поширення звичай обливання набув на Поліссі та Гуцульщині. Тут Великодній понеділок називали “волочіль-

ний”. Волочення — це дарунок у вигляді паски, крашанок чи писанок. На Гуцульщині в понеділок рано хлопці заходили до хати, віталися “Христос Воскрес!” і їм давали писанки (“волочення”). На Поліссі в понеділок хрещена мати приносила своєму хрещенику “волочення” — крашанки і паску. “Волочення” (писанки) дарували дівчата хлопцям. Своєрідний звичай у вигляді обхідництва побутував на Львівщині — у понеділок увечері хлопці під вікнами дівчат та молодичь виконувала величальні пісні (риндзівки, ранцівки, ломкачки), за це отримували писанки. У Світлий понеділок відбувалися хороводи та ігри.

О. Остапик

“ОБМІН ДИТИНИ” — обрядова дія, яку виконували після церковного обряду хрещення новонародженого. Якщо дитина була кволюю або у подружжя попередні діти вмирили, то “щоб обдурити нечистого”, немовля подавали через вікно.

С. Гвоздевич

ОБОРИГ — споруда з чотирма вертикальними стовпами і чотирисхилим дашком поширена на всій території України. В О. зберігали сіно та солом. Існує два типи О.: з рухомою покрівлею та стабільною покрівлею (“сінарні”). У рухомих О. дашок, залежно від кількості сіна чи солом під ним, опускався нижче або піднімався вище. Покриття даху — переважно солом’яне.

Літ.: Сілецький Р. Сільське поселення та садиба в Українських Карпатах XIX — початку XX ст. — К., 1994, Сополіга М. Нар. архітектура українців східної Словаччини. — Світник, 1976.

Т. Файник

ОБРОБИТОК ҐРУНТУ — це організована система агротехнічних заходів, спрямованих на відновлення і покращення родючості ґрунту. Впровадження О. г. як певної рілньничої системи знаменувало собою етап розвитку аграрної культури.

ПРЕСТОЛ ГОЛОВНИЙ (“алтар”, “вівтар”, “олтар”, “жертovníк”, “престіл”, “трапеза”) — один із основних освячених предметів усередині храму у вигляді чотирикутного дерев’яного стола (у латинському обряді має дещо відмінну конструкцію і переважно зводиться з каменю, мармуру), призначеного для відправ над ним священнослужителем божественної Літургії, зокрема приношення безкровної жертви Нового Завіту. Символізує одночасно вищий Божий світ, ясла Ісуса, Гріб Господній, і є головним священним осередком храму. Розміщений нерухомо посеред святилища (“Святая Святих”), “вищого хору”, вівтаря (від синоніму П. г. — вівтар, приміщення має аналогічну назву) в оточенні ін. облаштування: *проскомидійника*, запрестольного хреста та вівтарних ікон, “горного сідалища”, іконостасу — навпроти Царських врат. Біля останніх недалеко П. г. священнослужитель причащає *Євхаристією* сповіданих християн. П. г. освячують на честь святого або події, тому храм отримує згідно з цим назву, а парафія особливо урочисто відзначає його щорічним престольним (храмовим) святом. Його освячення здійснює архиєрей на повному освяченні, використовуючи спеціально приготовлену “рожану воду”, воскомастику для лиття їх у місця з’єднань чотирьох стовпців із престольною дошкою (трапезою) П. Його покривають обрусами та кладуть антимінс. На покритому П. г. зберігаються *дарохранильниця*, Євангеліє, хрест з Розп’яттям, одно-, дво-, трисвічники зі свічками (тепер — тільки по боках кивоту або семисвічник позаду нього). У I—IV ст. християни через гоніння їх владою проводили перші Богослужіння у підземеллях (катакомбах Італії, Греції, Малої Азії), біля гробів святих, їх мощей, саркофагів, які слугували первісними престола-

ми. Згодом частинки мощей у православному обряді починали зберігати, зашиваючи їх в антимінс, у латинському — переховувати у вглибленні вівтарної менси. Після 313 р. за правління Константина Великого, коли закінчились переслідування християн і започаткувалось церковне будівництво, П. посіли звикле для нас місце. У романських храмах над П. зводили куполи, оперті на чотири колони — *киворії*, що поширене в окремих церквах як Східного, так і Західного обрядів. У латинських храмах за плитою жертovníка з XI ст. ставили декоративну стінку, що згодом, у період готики, розвинулась у складну три-, п’ятиярусну конструкцію. Ренесансний ярусний вівтар розміщували біля східної стіни апсиди й оздоблювали різьбленням, ліпленням, інколи поліхромували, покривали золотом. Його декор особливо розвинувся у період бароко і досяг примхливих форм під впливом стилю рококо. Класицизм відновив перевагу архітектурних елементів у побудові жертovníка. Наступні стилі додали своїх художніх ознак. Окрім П. г., розрізняють зовнішній П. (Амвон) та бічні П. (вівтарі), які інколи розташовують у бічних від нави приміщеннях. Їх зводять на честь святих, подій, але храм називають згідно з посвя-

Престол (1999—2000 рр.) церкви
Архистратига Михаїла (1882 р.)
с. Ваньковичі Самбірського р-ну Львівської
обл.

тою П. г. Бічні вітварі переважно одного стилю з головним, однак оздоблені скромніше з метою акцентування центрального жертovníка. Впродовж усієї історії християнства виготовлення жертovníка доручали найкращим умільцям.

Літ.: о. М.М. Соловій ЧСВВ. Літургіка для українських католицьких шкіл. — Торонто, 1959; о.др. Мирослав Іван Любачівський. Літургіка: Храм-посуди-ризи, дзвони-мощі-образи, книги церковні-церковний спів. — Рим, 1990; Вагнер Карль, Форгрімлер Герберт. Короткий теологічний словник — Л., 1996; Декоративно-ужиткове мистецтво: Словник. — Л., 2000.

О. Болюк

ПРЕЧИСТА (28 серпня) — свято Успіння Пресвятої Богородиці, у народі — Перша Пречиста. За Першої Пречистої відбувається озимий посів: *“Перша Пречиста жито засіває”*. У садах збирають урожай, залишаючи тільки деякі зимові сорти. Після Успіння Пресвятої Богородиці господарі, які мають дорослих дітей, готуються до весільного сезону. Після П. дівчата звільнялися від важкої роботи. Приповідка каже: *“Прийшла Перша Пречиста — стає дівка речиста”*.

21 вересня — свято Різдва Пресвятої Богородиці, або Друга Пречиста. В цей час зазвичай ідуть дощі: *“Друга Пречиста дощем поливає”*. З цим святом пов'язано день Рожениць: жінки, в яких немає дітей, замовляють у церкві Службу Божу, після Богослуження запрошують бідних людей до себе на обід, щоб молилися до Богородиці за народження дітей.

4 грудня — свято Введення в храм Пресвятої Богородиці (*Введення*), або Третя Пречиста. Настала зима, випав сніг: *“Третя Пречиста снігом покриває”*.

Літ.: Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. — К., 1993.

О. Сапеляк

ПРИДАНЕ (“віно”, “посаг”) — матеріальна допомога батьків дочці, яка виходить заміж. У придане входило: одяг,

постіль, перина, подушка, також гроші, худоба, земля. На Полтавщині, як зафіксував В.Милорадович, окрім надання нерухоomości, білизни, постелі, худоби, наречена повинна була бути одягнена з ніг до голови — 2 святкові хустки, 10 простих і вовняних хусток, 2 очіпки, 36 сорочок, 10 кусків полотна (кожне 25 ліктів), 4 корсети, 3 ватянки, 3 суконні юбки, 2 кожушанки, 5 спідниць, 2 запаски, 6 поясів, 3 пари чорних і одні кольорові чоботи, не менше 3 рушників, 3 скатертини, 4 подушки, 10 ряден, інколи ліжчик і скриня. Частину П. дівчина готувала сама, пряла, шила, вишивала. За П. найчастіше домовлялись при сватанні. Часто у свати брали того, хто міг би добре виторгувати посаг. Інколи попри те, що пропонував батько дати дочці, свати просили більше грошей, коня і т.ін. Виконання міжсемеїної угоди про посаг було обов'язковим, воно контролювалось звичаєвим правом. П. перевозили під час весілля, при від'їзді молодої до молодого. Церемонія мала урочистий, часто жартівливий характер. На Полтавщині дружка в жартівливій формі звертався до бояр: *“Коні підвертайте, да ідіть сала шукайте”*. Бояри брали скриню, подушки і склали на віз, свахи співали: *“Годі, свату, да сваритися, / Ой нум, свату, да миритися, / Худобою да ділитися: / Тобі, свату, горохвиннячко, / Нам скриня, й перина / і Маруся-княгиня”*. Інколи, забираючи П., дружби в жарт нишпорили по подвір'ю, щоб щось узяти (полумисок, ложку, курку, поросятко чи ягнятко), старости, дружки ловили їх з краденими речами. Подекуди тих, що несли П., називали пропійці — це були брати та родичі молодої.

Літ.: Весілля: У 2-х кн. — К., 1970; Здоровега Н.І. Нариси нар. весільної обрядовості на Україні. — К., 1974; Милорадович В.П. Життя-бытє лубенського крест'янина // Українці: Нар. вірування, повір'я, демонологія. — К., 1991.

О. Остапук

риство охопило всі терени України, стало всеукраїнським з центром у м. Києві.

Літ.: Нарис історії "Просвіти". — Львів; Краків; Париж, 1993.

О. Сапеляк

ПРОСКОМИДІЙНИК ("стіл приношення", "трапеза приношення", "предложення", "предложенія"; "жертвник", "жертівник", "жертвеник", "професіє") — один із основних предметів внутрішнього облаштування святилища храму Східного обряду у вигляді чотирикутного дерев'яного стола або шафки, призначених для приготування священнослужителем Святих Дарів на першій частині божественної Літургії — Проскомидії для їх освячення на головному престолі. Називають також столом приношення, тому що на ньому кладуть дари, принесені християнами перед службою Божою; жертвником, бо тут приготують дари для приношення безкровної жертви Нового Завіту. Символізує Вифлеєм і Голгофу, оскільки під час Проскомидії згадуються Різдво і Страсті Христа. П. завжди розташований ліворуч від престолу, біля північної стіни святилища. Він покритий освяченими обрусами, на яких розмішують стоячий хрест з Розп'яттям, з обох боків — два свічники, перед ним — святий посуд (звізда, дискос, чаша, які накривають спеціальними покрівцями; копіє; ложечка; ампулки на вино і воду на тачі). П. майстри оздоблювали не так вигладливо, як головний престол, однак його бічні площини, інколи вигнутих форм, теж містили композиції анаграм Христа, різних форм хрести, якір, пальмові гілки та ін. християнську символіку, яку часто доповнювали різноманітними мотивами орнаменту (геометричні форми, зокрема іоніки; акант; виноград та ін.) залежно від пануючого на той час стилю в мистецтві.

Літ.: о. М. М. Соловій ЧСВВ. Літургіка для українських католицьких шкіл. — Торонто, 1959; о. др. Мирослав Іван Любачівський. Літургіка: храм-посуди-ризи, дзвони-мощі-образи, книги церковні-церковний спів. — Рим, 1990; Християнство: Словарь. — М., 1994; Архітектура: Короткий словник-довідник. — К., 1995.; Вагнер Карль, Форгімлер Герберт. Короткий теологічний словник. — Л., 1996;

О. Болюк

ПРОТЕСТАНТИЗМ (лат. *protestans* — той, хто прилюдно щось доводить) — одна з трьох (крім Католицької й Православної) найбільших християнських церков, виникла в XVI ст. На поч. XXI ст. налічує близько 300 млн християн. Засновником П. був німецький пастор, доктор Богослов'я Мартін Лютер, який письмово виступив проти торгівлі індульгенціями (довідками про нерозкаяне прощення гріхів) та ін. зловживань у тодішній Католицькій Церкві. Термін "П." почав вживатися з 1529 р., коли на церковному з'їзді було прийнято "Протестацію" проти обмежень поширення вчення Лю-

Проскомидійник (2004 р.) церкви влмч. Дмитрія (1921 р.) с. Букова Старосамбірського р-ну Львівської обл.

го Радянського Союзу та ін. країнах світу, а українці як національна меншина, у свою чергу, — в Росії та багатьох ін. країнах.

Літ.: Мала енциклопедія етнодержавознавства. — К., 1996; Нельга О.В. Теорія етносу. — К., 1997.

С. Павлюк

СПОВІДАЛЬНИЦЯ (сповідальня, конфесіонал) (від італ. *confessare* — визнавати, усвідомлювати, сповідувати) — дерев'яна переважно оздоблена, конструкція для здійснення християнином (пенітентом-каянником) Святого Таїнства *Сповіді*. Для С.у католицькому храмі (у церквах Східного обряду вони відсутні) відведено спеціальні місця — вздовж стін нави, бічних вівтарів, деколи — біля святилища, бабинця, однак глухих парафіян сповідають у *захристії*. Перші С., ймовірно, мали спрощену конструкцію і виникли на основі звичайної лави або крісла для сидіння священнослужителя та, можливо, “клячника” — підставки для колін і кріпленої до опор підставки для рук (обидві інколи обтягували цупким матеріалом або м'якою підбивкою зсередини) для клякання християнина під час молитви, сповіді. Їх використовувало також заможне населення під час молитви у помешканнях, приватних каплицях. Поодинокі приклади “клячників” трапляються в українських церквах

Сповідальниця собору св. Юра, м. Львів

(XVIII ст., с. Гукливе Воловецького р-ну). Таке облаштування почали застосовувати як елемент конструкції у *церковних лавах*. Згодом С. надавали складних тектонічних форм: напіввідкриту конструкцію утворю-

ють високий заплічок сидіння; боковини (інколи слугували дверцятами) із загратованими отворами для відмежування сповідуваного від священнослужителя; вузький парапет (теж міг правити за дверцята), який закривав сидіння для духовної особи. У складніших конструкціях були ще невеликі приміщення із дверцятами чи завісою для пенітента, деколи — з обох боків від священника. Окремим деталям С. цехові майстри залежно від пануючого мистецького стилю надавали вигадливих профілів, площини заповнювали контурним, виїмчастим, рельєфним різьбленням, інкрустували, поліхромували чи вкомпонували живописні біблійні сюжети.

Літ.: Станкевич М.Є. Українське художнє дерево XVI–XX ст. — Л., 2002; Моздир Микола. Експедиція на Закарпаття 1995 року // Народознав. зошити. — 1998. — № 1.

О. Болук

СПОВІДЬ — одне зі семи Святих Таїн у християнстві, обряд, суть якого полягає у визнанні гріхів перед священником (сповідь), покуті (сатисфакції) і прощенні, відновленні зв'язку з Богом. Тайна покаяння — це своєрідний суд, на якому людина сама себе оскаржує, оцінюючи свої вчинки чи наміри відповідно до моральних принципів; виявляє жаль з приводу негідних дій, здійснює переоцінку свого життя, відчуваючи відразу до зла; бажає змінити себе. Обряд визнання гріхів і очищення як певна церемонія примирення з Богом відомі усіх релігіях світу віддавна. У християнстві обряд каяття наповнено внутрішнім переживанням особи і піднесено до гідності Святого Таїнства. Впродовж історії християнської церкви обряд зазнав значних змін. Перші християни каялися в негідності вчинку публічно, перед усією громадою. У VII ст. ірландські місіонери принесли в Європу практику “приватного” покаяння. Відтоді існує тайна С.:

воюванням Халіфа Оскара, імперією Карла Великого, завоюванням татаро-монголів, Російською імперією, англійських і французьких завоювань тощо.

Етнічні території часто-густо не збігаються з державною територією внаслідок різних історико-політичних ситуацій. Причиною такого стану була агресивна зовнішня політика окремих держав-народів, які спричиняли міжетнічну нестабільність. Складно визначити хоча б декілька держав-етносів, державна територія яких збігалася б з етнічною.

Етнічна територія Україна станом у XIX ст. становила близько 900 тис. кв. км. Проте сучасна площа Української держави має 603 тис. кв. км. Кожна з держав, що свого часу підкорювала принаймні якусь частину українського народу, певну частку тієї окупованої території залишала за собою і визначала уже як державну територію. Внаслідок кількасотлітньої окупації України Російською імперією у межах теперішньої Російської Федерації залишилось близько 230 тис. кв. км. українських етнічних земель; у Польщі — приблизно 19 тис. кв. км.; у Словаччині — до 9 тис. кв. км.; у Білорусі — Берестейська Земля, в Молдові — Придністров'я. Така ж ситуація спостерігається в Румунії та Угорщині. Отже, всього близько 290 тис. кв. км. етнічних українських земель знаходиться поза межами державної території України (див: зарубіжжя етнічне).

Усі ці землі на сьогоднішній день становлять масив українського етнічного зарубіжжя.

Літ.: Заставний Ф.Д. Географія України. — Л., 1994; Українське народознавство. 3-тє вид. — Л., 2004.

С. Павлюк

ТЕТРАПОД (головний аналой, аналойчик) (грец. *tetrapous i odos* — “чоти-

риножний стіл”) — дерев'яний стіл з чотирикутною стільницею, розміщений у храмі Східного обряду посередині навбіля середньої частини солеї — *амвону*, навпроти царських врат іконостасу для здійснення при ньому Святих Тайн *Хрещення*, *Миропомазання*, *Шлюбу*, *Литії*, *Парастасів*, *Панахид* та ін. треб і богослужб. На Т. ставлять хрест з Розп'яттям, по боках — свічники зі свічками, перед ним кладуть храмову (престольну) ікону, яку подекуди заміняють ін. іконами відповідно до церковного свята, зліва — ручний хрест до цілування, справа — тацю або скарбничку на пожертви. Євангеліє кладуть на Т. під час Утрени та вінчання. Його виникнення та поширення, ймовірно, слід пов'язувати із *головним престолом*, прототипом якого у I–IV ст. слугували в катакомбах (підземеллях) гроби святих, їх мощі, біля яких провадили Богослужіння перші християни. З утвердженням християнства подібні саркофаги, але із двосхилою накривкою-віком розміщували в храмі вже перед вівтарем, про що свідчать середньовічні гравюри. Тут так само ставили перед саркофагом *аналої*. Згодом шанованих осіб стали ховати у криптах (від грец. *κρυπτω* — “ховую”) — приміщеннях під храмом на згадку про катакомбне життя християн, а місце

Тетрапод (1910 р.) церкви Успіння Пресвятої Богородиці (1906–1912 рр.) с. Берестяни Самбірського р-ну Львівської обл.

саркофагів замінили у церквах Т. (у латинських храмах Т. відсутній) із похилою в один бік стільницею, конструкція якого подібна до престолу (звідси назва й амвона — зовнішній престол) та аналоя (звідси назва — головний аналой, аналойчик). Такі Т. подекуди ще побутували у ХІХ ст. (с. Ременів Кам'яно-Буського р-ну Львівської обл.), однак одночасно з ними досі поширені ін. — з горизонтальною стільницею, які тепер накривають тканиною. Вплив мистецьких стилів виявився і в різьблених орнаментах, які інколи доповнювали рельєфні мотиви християнської тематики (хрести, анаграми, голови ангелів, пальмові гілки та ін.), кріплені до бічних площин Т. Як і решту церковного облаштування, їх виготовляли професійні майстри або досвідчені нар. умільці.

Літ.: Станкевич М.Є. Українське художнє дерево ХVІ–ХХ ст. — Л., 2002; Моздир М. Експедиція на Закарпаття 1995 року // Народознав. зошити. — 1998. — № 1.

О. Болюк

ТЕХНОЛОГІЯ ВИБІЙНИЦТВА—

має три складові: різьблення узору в дошці, виготовлення фарби і нанесення візерунка на тканину. Вибійчана дошка — найважливіше знаряддя вибійника. Найпоширеніші — двобічнорізьблені прямокутні зближені до квадрата дошки довжиною 50–65 см при товщині 2,5–5,0 см. Найстарші мали вигляд невеликої печатки з вирізьбленим елементом орнаменту. Згодом для прискорення роботи виготовляли дошки більшої площі. Найбільші зі збережених сягають до одного метра у довжиною та півметра у ширину. На західноукраїнських землях (Поділля, Галичина, Волинь, Холмщина, Надсяння, Лемківщина) існувала ще одна форма дощок — вузькі і видовжені, двобічнорізьблені. Їх ширина приблизно 20–30 см; довжина — близько одного метра. Зрідка використовувалися дошки різ-

ної величини, неправильної форми, вирізьблені лише з одного боку, якими вибивали відповідну обмежену ділянку, Напр. на хустці чи обрусі. Для дрібних елементів — тонких ліній, рисок, цятки застосовувалися металеві деталі. Абсолютно домінуючою в українському вибійництві була техніка поверхневого нанесення олійних

і водяних фарб на тканину. Вибійництво в Україні в основному послуговувалося тканинами місцевого виробництва: переважало домоткане льняне і конопляне полотно, як виняток — бавовняне, з кін. ХІХ ст. — фабричне. Збереглися поодинокі зразки вибійничаних вовняних тканин ХVІІІ ст. Особливо високою була якість льняних полотен “водяних” вибійок. Вибійники використовували рослинні, тваринні й мінеральні барвники місцевого походження, а також привозні; з другої пол. ХІХ ст., поряд з природними, входять в ужиток синтетичні фарби. Олійні фарби готували з сухих барвників, крейди та оліфи. Напр., чорну фарбу готували зі сажі, синю — з берлінської лазурі, цеглясту — з кіноварі або суміші паленої охри і сурику. Темнішого відтінку досягали додаючи сажі, яснішого — крейди. Для одержання оліфи варили на легкому вогні льняну або конопляну олію зі смолистими речовинами — вишневим глеєм або хвойною живицею. Для водяних фарб за-

Відбиток узору з вибійчаної дошки. ХІХ ст. Натуральна величина візерунку, назва узору — “цвіт-млинок”. с. Количівка Чернігівського р-ну Чернігівської обл.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАЛА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДОЗНАВСТВА

За редакцією
члена-кореспондента НАН України,
доктора історичних наук,
професора СТЕПАНА ПАВЛЮКА

Редактор Ольга Козакевич

Підписано до друку 16.08.2007
Формат: 70х100/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 64,61. Умов. друк арк. 68,70
Інститут народознавства НАН України
inst@ethnolog.lviv.ua

Віддруковано з готових діапозитивів в друкарні ТзОВ «Афіша»
вул. Півколо, 14. Тел.: (032) 245-89-91, 297-14-27